

2023-01

$\text{p}\ddot{\text{y}} \bullet \frac{1}{2} \mu \acute{\text{A}}^3 \mu^{1 \pm 0} \textcircled{\text{R}}$ ‘ $\tilde{\text{A}} \text{Æ} \neg \text{»} \mu^{1 \pm} \tilde{\text{A}} \ddot{\text{A}} \zeta$ ‘ $^1 3$
 $\text{p}\ddot{\text{y}} \bullet \text{»} \text{»} \cdot \frac{1}{2} \zeta \ddot{\text{A}} \zeta \acute{\text{A}} \acute{\text{A}}^{0 1 0} \neg \quad \P \cdot \ddot{\text{A}} \textcircled{\text{R}} \frac{1}{4} \pm \ddot{\text{A}} \pm^{0 \pm}$
 $\text{p}\ddot{\text{y}} \text{Ϡ} \zeta \acute{\text{A}} \acute{\text{A}}^{0 1 0} \textcircled{\text{R}} \quad \grave{\text{A}} \acute{\text{A}} \zeta^{0} \text{»} \cdot \ddot{\text{A}}^{1 0} \grave{\text{A}} \cdot \ddot{\text{A}} \pm$

$\text{p}\ddot{\text{y}} \text{œ} \pm \acute{\text{A}}^3 \pm \acute{\text{A}}^{-} \ddot{\text{A}} \cdot, \sim \mu \zeta \grave{\text{A}} \zeta \acute{\text{I}} \text{»} \pm$

$\text{p}\ddot{\text{y}} \text{œ} \mu \ddot{\text{A}} \pm \grave{\text{A}} \ddot{\text{A}} \acute{\text{A}} \zeta^{1 \pm 0} \grave{\text{I}} \quad \acute{\text{A}} \grave{\text{I}}^3 \acute{\text{A}} \pm \frac{1}{4} \frac{1}{4} \pm \text{”} \mu, \frac{1}{2} \hat{\text{I}} \frac{1}{2} \quad \text{£} \zeta - \tilde{\text{A}} \mu \acute{\text{E}} \frac{1}{2}, \quad \text{£} \ddot{\text{A}} \acute{\text{A}} \pm \ddot{\text{A}} \cdot \text{.}^3 \text{1}^0 \textcircled{\text{A}} \hat{\text{A}}^{0 \pm 1} \text{’} \tilde{\text{A}} \text{Æ} \neg \text{»} \mu^{1 \pm} /$
 $\text{p}\ddot{\text{y}} \text{š} \zeta \text{”} \frac{1}{2} \acute{\text{E}} \frac{1}{2} \text{”} \hat{\text{I}} \frac{1}{2} \cdot \acute{\text{A}}^1 \tilde{\text{A}} \ddot{\text{A}} \cdot \frac{1}{4} \hat{\text{I}} \frac{1}{2}, \quad \text{Ϡ} \mu \zeta \frac{1}{2} \hat{\text{I}} \frac{1}{2} \quad \text{”} \pm 1 \text{’} \frac{1}{2}, \acute{\text{A}} \acute{\text{E}} \grave{\text{A}}^1 \tilde{\text{A}} \ddot{\text{A}} \text{”} \hat{\text{I}} \frac{1}{2} \quad \text{£} \grave{\text{A}} \zeta \acute{\text{A}} \acute{\text{I}} \frac{1}{2}, \quad \pm \frac{1}{2} \mu \acute{\text{A}}^1 \tilde{\text{A}} \ddot{\text{A}} \textcircled{\text{R}}$

<http://hdl.handle.net/11728/12419>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023

**ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ, ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ
ΑΣΦΑΛΕΙΑ**

**Ενεργειακή Ασφάλεια στο Αιγαίο: Ελληνοτουρκικά
ζητήματα και Τουρκική προκλητικότητα**

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗ ΘΕΟΠΟΥΛΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ/2023

**ΣΧΟΛΗΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ, ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ
ΑΣΦΑΛΕΙΑ**

**Ενεργειακή Ασφάλεια στο Αιγαίο: Ελληνοτουρκικά
ζητήματα και Τουρκική προκλητικότητα**

**Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ
αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών «Διεθνείς
Σχέσεις, Στρατηγική και Ασφάλεια» στο Πανεπιστήμιο
Νεάπολις**

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗ ΘΕΟΠΟΥΛΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ/2023

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © **Μαργαρίτη Θεοπούλα, 2023**

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Allrightsreserved.

Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Περιεχόμενα	
Ευχαριστίες.....	x
Περίληψη	1
Abstract.....	2
Εισαγωγή	3
Κεφάλαιο 1: Μεθοδολογία της Έρευνας.....	6
1.1 Αξία της Έρευνας	6
1.2 Κύρια ερευνητικά Ερωτήματα.....	7
1.3 Αναγκαιότητα και Σπουδαιότητα της Έρευνας.....	8
1.4 Μεθοδολογία.....	9
Κεφάλαιο 2: Θεωρητικό Πλαίσιο	11
2.1. Το Διεθνές Γεωπολιτικό Περιβάλλον.....	11
2.2 Οι Διεθνείς Σχέσεις στη σύγχρονη πραγματικότητα.....	13
2.3 Εθνικό συμφέρον, Ισχύς και Στρατηγική	14
2.4 Διπλωματία και Εξωτερική πολιτική	18
2.5 Εθνική και Ενεργειακή Ασφάλεια.....	20
2.6 Ιστορικό Πλαίσιο Ελληνοτουρκικών Σχέσεων	23
Κεφάλαιο 3: Ενεργειακή Ασφάλεια Ελλάδας και Τουρκίας.....	29
3.1 Ενεργειακή Ασφάλεια στην Ανατολική Μεσόγειο.....	30
3.2 Ενεργειακή Ασφάλεια Τουρκίας	32
3.3 Εθνικά Συμφέροντα και Επιδιώξεις-Τουρκία	37
3.4 Ενεργειακή Ασφάλεια Ελλάδος.....	39
Μελλοντικοί ενεργειακοί στόχοι	42
3.5 Εθνικά Συμφέροντα και Επιδιώξεις-Ελλάδα.....	43
3.6 Διμερείς Σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας: Συνεργασία και Συγκρούσεις	45
Συμπεράσματα	50
Βιβλιογραφία	54

Πίνακας περιεχομένων εικόνων

Εικόνα 1: Ιστορικό Ελληνοτουρκικών Σχέσεων.	23
Εικόνα 2: Χωρικά Ύδατα Ελλάδας.	25
Εικόνα 3: Τούρκο- Λιβυκό μνημόνιο.	31
Εικόνα 4: Τουρκικές Διεκδικήσεις.	32
Εικόνα 5: Τουρκικές Διεκδικήσεις.	39
Εικόνα 6: Αδειοδότηση τεμαχίων για μελλοντική εξερεύνηση υδρογονανθράκων.	40
Εικόνα 7: Στοιχεία Φυσικού Αερίου Εννεάμηνο 2022.	41
Εικόνα 8: Ελληνική ΑΟΖ συμφώνως Δικαίου.	44
Εικόνα 9: Δίκαιο της Θάλασσας.	46

Πίνακας περιεχομένων πινάκων

Πίνακας 1: Ανάλυση SWOT Τουρκία.....	48
Πίνακας 2: Ανάλυση SWOT Ελλάδα.....	49

Όνοματεπώνυμο Φοιτητή/Φοιτήτριας: Μαργαρίτη Θεοπούλα

Τίτλος Μεταπτυχιακής Διατριβής: Ενεργειακή Ασφάλεια στο Αιγαίο: Ελληνοτουρκικά ζητήματα και Τουρκική προκλητικότητα

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις 30 Ιανουαρίου 2023 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος): Φλώρος Φλούρου, Επίκουρος Καθηγητής Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας: Ενέργεια, Περιβάλλον και Κλιματική Αλλαγή.

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Παντελής Σκλιάς, Καθηγητής Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας.

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Γρηγόρης Τσάλτας, Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας.

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής μου εργασίας, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στον επιβλέπων καθηγητή μου, κύριο Φλώρο Φλούρο, για την επικοινωνιακή μας συνεργασία και την επιστημονική του καθοδήγηση.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον παππού μου Θεόδωρο, την γιαγιά μου Θεοπούλα, τους γονείς μου Παναγιώτη και Δήμητρα και τον αδερφό μου Θοδωρή, οι οποίοι είναι πάντα δίπλα μου και με στηρίζουν σε κάθε μου βήμα.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία επικεντρώνεται στην ανάλυση της ενεργειακής ασφάλειας της Ελλάδας και της Τουρκίας, καθώς και στις συγκρούσεις και αντιπαραθέσεις μεταξύ των δύο χωρών στην περιοχή του Αιγαίου, οι οποίες ως επί το πλείστον είναι αποτέλεσμα της Τουρκικής αναθεωρητικής πολιτικής και του επεκτατισμού. Ο κύριος σκοπός της έρευνας είναι η κατανόηση της σημαντικότητας της ενεργειακής πολιτικής και της ενεργειακής ασφάλειας της Ελλάδας και της Τουρκίας, καθώς και η συμβολή τους στην επίτευξη των συμφερόντων τους, μέσα σε ένα γενικότερο κλίμα συγκρούσεων στην Ανατολική Μεσόγειο. Μέσω μιας ιστορικής ανασκόπησης, εγείρονται ερωτήματα όπως γιατί η Τουρκία ακολουθεί αυτή την πολιτική, ποιοι είναι οι μελλοντικοί ενεργειακοί και όχι μόνο, στόχοι της. Παράλληλα, αντίστοιχα ερωτήματα δημιουργούνται και για την Ελλάδα, η οποία προσπαθεί με κάθε τρόπο να κατευνάσει την Τουρκική προκλητικότητα. Συμπερασματικά, Ελλάδα και Τουρκία εμφανίζουν κοινά σημεία ενεργειακής πολιτικής, ωστόσο, η εξωτερική πολιτική και η επεκτατική συμπεριφορά της Τουρκίας, παραβιάζουν τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου και δυσχεραίνουν την συνεργασία των δύο χωρών αλλά και την εξέλιξή τους.

Μέσα στα πλαίσια της κριτικής ανάλυσης της ενεργειακής ασφάλειας και πολιτικής Ελλάδας-Τουρκίας, των βασικών επιδιώξεων και εθνικών συμφερόντων, όπως και της κατανόησης των διαφορών και συγκρούσεων εντός της Ανατολικής Μεσογείου, μελετήθηκαν πληθώρα επιστημονικών βιβλίων και άρθρων.

Λέξεις κλειδιά: Ενεργειακή Ασφάλεια, Ενεργειακή Πολιτική, Εθνικό Συμφέρον, Ισχύς, Εξωτερική Πολιτική, Διπλωματία

Abstract

The present dissertation focuses on the analysis of Greece's and Turkey's energy security, and conflicts and the confrontations between the two countries in the Aegean Sea region, which are mostly the result of Turkish revisionist policy and expansionism. The main purpose of the research is to understand the importance of the energy policy of Greece and Turkey, which has common characteristics, as well as the energy security of the two countries, within a more general climate of conflicts in the Eastern Mediterranean. The present dissertation focuses on the analysis of Greece's and Turkey's energy security, and conflicts and the confrontations between the two countries in the Eastern Mediterranean region, which are mostly the result of Turkish revisionist policy and expansionism with a particularly expansive behavior. It is important to mention, that Turkey's behavior follows a specific pattern. Through a historical review, a lot of questions are raising, such as why Turkey follows this policy, what are its future energy goals, and not only that. At the same time, similar questions arise for Greece, which is trying in every way to appease Turkish provocation. In conclusion, Greece and Turkey show common points of energy policy. However, Turkey's foreign policy and the behavior of expansion violate the rules of international law, frustrating the regular cooperation of the two countries and their development.

Within the framework of the critical analysis of Greece-Turkey's energy security and policy, the main pursuits and national interests, as well as the understanding of the differences and conflicts within the Eastern Mediterranean, several academics and scientific books and articles were studied.

Keywords: Energy Security, Energy Policy, National Interest, Power, Foreign Policy, Diplomacy

Εισαγωγή

Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις, χαρακτηρίζονται από εναλλασσόμενες περιόδους αναταραχών, συγκρούσεων αλλά και φιλίας ανά τις τελευταίες δεκαετίες. Από το 1973 έως και σήμερα, έχουν παρουσιασθεί μικρά διαλείμματα εξομάλυνσης και βελτίωσης των σχέσεων των αμφοτέρων χωρών, ιδιαίτερα εξαιτίας του ζητήματος της προσχώρησης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα τελευταία χρόνια, η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί ένα από τα καίρια ζητήματα διαμόρφωσης πολιτικής κάθε χώρας. Η παρούσα διπλωματική εργασία επικεντρώνεται στο ζήτημα της ενεργειακής πολιτικής και ασφάλειας, καθώς διακυβεύεται το πολύπλοκο αυτό ζήτημα μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας εντός της περιοχής της Μεσογείου, καθώς και τις γενικότερες επιδιώξεις και πολιτικές, οι οποίες ακολουθούνται από τις δύο χώρες. Συγκεκριμένα, εξετάζεται το γεγονός των επαναλαμβανόμενων συγκρούσεων, της επιθετικής συμπεριφοράς και ιμπεριαλιστικής στρατηγικής από την πλευρά της Τουρκίας, σε μια προσπάθεια να εξηγηθούν οι κύριες επιδιώξεις και τα εθνικά συμφέροντα τους μέσα στο σύγχρονο και άναρχο διεθνές περιβάλλον.

Το κύριο ερευνητικό ερώτημα της παρούσας εργασίας έγκειται στο ποια είναι η ενεργειακή ασφάλεια της Τουρκίας και ποια της Ελλάδας, καθώς αντίστοιχα και το ποια είναι η ενεργειακή πολιτική που ακολουθούν αμφοτέρες και αν αυτή συμβάλει στην επίτευξη των επιδιώξεων και των εθνικών τους συμφερόντων. Η διαμόρφωση της ενεργειακής πολιτικής της κάθε χώρας λαμβάνει αξιοσημείωτη σημασία για την ενεργειακή της ασφάλεια, την ανεξαρτητοποίηση της από τρίτες χώρες στον τομέα της ενέργειας και κατ' επέκταση της στη βελτίωση της οικονομίας και της διατήρησης του κύρους της στο άναρχο διεθνές περιβάλλον. Επιπλέον ερευνητικό ερώτημα είναι η επεξήγηση, η αναφορά και η ανάλυση των σχέσεων μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας κατά τις τελευταίες δεκαετίες, πέρα από την ενεργειακή τους πολιτική. Επομένως, ως επί μέρους ερευνητικά ερωτήματα αποτελούν η αναζήτηση των γενικότερων επιδιώξεων, διεκδικήσεων και των κύριων εθνικών συμφερόντων της Τουρκίας αλλά και της Ελλάδας, καθώς και η σύγκριση αυτών.

Πιο αναλυτικά, στο δεύτερο κεφάλαιο θα γίνει μια αναφορά στη μεθοδολογία η οποία θα χρησιμοποιηθεί για τη μελέτη και την επικείμενη έρευνα. Θα παρουσιασθούν τα κύρια ερευνητικά ερωτήματα, η αναγκαιότητα και η αξία της έρευνας όπως και η σπουδαιότητα της. Κρίνεται αναγκαίο να αναφερθεί πως θα χρησιμοποιηθούν επιστημονικά μοντέλα

ανάλυσης από την σχετική βιβλιογραφία όπως Stakeholder's Analysis για την παρουσίαση των ενδιαφερόμενων μερών στην Ανατολική Μεσόγειο και το μοντέλο SWOT για την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την στρατηγική δύο χωρών Τουρκίας και Ελλάδας.

Στο επόμενο κεφάλαιο, θα ακολουθήσει μια ανάλυση των κύριων θεωρητικών εννοιών, οι οποίες θα συμβάλλουν στην περαιτέρω κατανόηση της ενεργειακής ασφάλειας της Ελλάδας και της Τουρκίας εντός της Μεσογείου. Οι έννοιες αυτές είναι το διεθνές γεωπολιτικό περιβάλλον, το εθνικό συμφέρον, η ισχύς, η στρατηγική, η διπλωματία, η εξωτερική πολιτική, η εθνική και η ενεργειακή ασφάλεια. Θα ακολουθήσει μια εισαγωγική περιγραφή των ελληνοτουρκικών σχέσεων, σε μια προσπάθεια να κατανοηθεί σε ένα βαθμό η τουρκική επιθετικότητα, οι επιδιώξεις και οι διεκδικήσεις της, καθώς και η γενικότερη στρατηγική που ακολουθεί. Αντίστοιχα, θα αναλυθούν οι πολιτικές στις οποίες προβαίνει η Ελλάδα ώστε να αντικρούσει αυτή τη συμπεριφορά της Τουρκίας, αλλά και να υπερασπιστεί τα εθνικά της συμφέροντα και τις δικές της επιδιώξεις.

Το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο, εμπεριέχει αξιοσημείωτη σημασία καθώς αναλύονται οι ενεργειακές πολιτικές της Τουρκίας και της Ελλάδας, και κατ' επέκταση η ενεργειακή τους ασφάλεια. Πιο αναλυτικά, το κεφάλαιο αυτό χωρίζεται σε έξι υπό-κεφάλαια. Στο πρώτο υπό-κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην ενεργειακή ασφάλεια των εμπλεκόμενων μερών της Ανατολικής Μεσογείου. Στο δεύτερο υπό-κεφάλαιο αναλύεται η ενεργειακή ασφάλεια της Τουρκίας, οι πόροι τους οποίους διαθέτουν, η εξάρτηση της από άλλες χώρες και οι μελλοντικοί στόχοι στα ζητήματα ενεργειακής ασφάλειας. Στο επόμενο υπό-κεφάλαιο, εκτός από την ενεργειακή πολιτική, αναφέρονται τα βασικά εθνικά συμφέροντα και οι κύριες επιδιώξεις της Τουρκίας, συμπεριλαμβανομένου των εδαφικών διεκδικήσεων και παράλογων απαιτήσεων σχετικά με τα νησιά του Ελλαδικού χώρου. Με την ίδια λογική, στο τέταρτο και πέμπτο υπό-κεφάλαιο, αποτυπώνονται πρώτον η ενεργειακή ασφάλεια και δεύτερον οι βασικές επιδιώξεις και τα εθνικά συμφέροντα της Ελλάδας αντίστοιχα. Στο έκτο και τελευταίο υπό-κεφάλαιο, γίνεται μια ανάλυση της στρατηγικής των δύο χωρών και των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρονται οι διμερείς τους σχέσεις όπως οι συμφωνίες συνεργασίας σε επίπεδο ενεργειακής ασφάλειας. Επιπροσθέτως, αναλύονται οι συγκρούσεις σε επίπεδο εδαφικών διεκδικήσεων, αναδεικνύοντας τις επαναλαμβανόμενες απαιτήσεις των Τούρκων αναφορικά με τον Ελλαδικό χώρο και τέλος και παρουσιάζονται σε μορφή πίνακα τα αποτελέσματα της στρατηγικής ανάλυσης SWOT για την κάθε χώρα προς υποβοήθηση της εξαγωγής συμπερασμάτων.

Ακολουθούν τα συμπεράσματα της έρευνας και τέλος οι βιβλιογραφικές αναφορές με σκοπό να τεκμηριωθούν όσα προαναφέρθηκαν.

Στην παρούσα έρευνα προσδίδεται εξαιρετική σημασία καθώς θα γίνει μια προσπάθεια να συμβάλει στην κατανόηση της ενεργειακής πολιτικής των δύο χωρών αλλά και των γενικότερων συγκρούσεων και αντιπαραθέσεων που έχουν δημιουργηθεί ανάμεσα τους, με κύριο σκοπό ενδεχομένως να δοθούν λύσεις για την ομαλή εξέλιξη των τυχόν προβλημάτων ώστε να εξομαλυνθούν οι σχέσεις και να επέλθει η σταθερότητα και η ασφάλεια στην Ανατολική Μεσόγειο. Η επιλογή του θέματος έγινε κατόπιν αναζήτησης στη σχετική βιβλιογραφία και αναγνώρισης της αναγκαιότητας για την σχεδίαση και προώθηση καινοτόμων πολιτικών και στρατηγικών, οι οποίες ενδεχομένως θα συμβάλουν στην επίλυση των αναφερόμενων θεμάτων.

Κεφάλαιο 1: Μεθοδολογία της Έρευνας

1.1 Αξία της Έρευνας

Ο κύριος σκοπός των εκάστοτε κρατών είναι η εθνική τους ασφάλεια, η διαφύλαξη των συνόρων, η μεγιστοποίηση της ισχύος και η λήψη αποφάσεων με γνώμονα όλα τα παραπάνω και το εθνικό συμφέρον. Η εθνική ασφάλεια είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ενεργειακή ασφάλεια, δηλαδή τη διασφάλιση της ενέργειας η οποία απαιτείται για την εύρυθμη λειτουργία των κοινωνικών δραστηριοτήτων. Η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί πρωταρχικό μέλημα για κάθε κράτος. Συγκεκριμένα, τα κράτη τα οποία ανήκουν στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου καλούνται να πάρουν αποφάσεις σχετικά με την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου, τα οποία έχουν ανακαλυφθεί τα τελευταία χρόνια, και να χαράξουν τη δική τους ενεργειακή πολιτική (Ελληνικό Ινστιτούτο Μελετών, 2017, σ.185-214). Η ενεργειακή πολιτική η οποία σχεδιάζει και ακολουθεί το εκάστοτε κράτος είναι απόρροια ανάλυσης του εξωτερικού περιβάλλοντος, των εμπλεκόμενων μερών (Stakeholder's Analysis) της περιοχής που δραστηριοποιείται και τέλος του εθνικού συμφέροντος (Τσακίρης, 2018, σ.92-134).

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή, επικεντρώνεται στην ανάλυση της ενεργειακής ασφάλειας των χωρών Ελλάδα και Τουρκίας, ως δύο χώρες οι οποίες ανήκουν στην Ανατολική Μεσόγειο, με θαλάσσια σύνορα το Αιγαίο Πέλαγος. Επιπλέον, θα γίνει μια προσπάθεια επεξήγησης των ελληνοτουρκικών διαφορών στο Αιγαίο, οι οποίες δημιουργούν κλιμακούμενη ένταση μεταξύ των δύο αυτών χωρών (Συρίγος, 2020, σ. 793-800). Ο κύριος σκοπός της έρευνας είναι η ανάλυση της ενεργειακής ασφάλειας των δύο χωρών στο περιβάλλον της Ανατολικής Μεσογείου με βασική επεξήγηση της παρούσας κατάστασης και των εμπλεκόμενων μερών. Επιπρόσθετος σκοπός αποτελεί η παρουσίαση της ενεργειακής πολιτικής καθώς και της στρατηγική την οποία επιλέγουν να ακολουθούν αυτά τα κράτη και πως αυτή συνδέεται με την ένταση που επικρατεί στην περιοχή του Αιγαίου (Συρίγος, 2020, σ. 679-680), (Ηρακλείδης, 2020, σ. 17-26), (Υπουργείο Εξωτερικών).

Επί μέρους στόχοι της μελέτης, είναι η παρουσίαση των κύριων ελληνοτουρκικών διαφορών και των προκλήσεις των τελευταίων ετών από πλευράς της Τουρκίας, καθώς και η στάση της Ελλάδας σε αυτά (Συρίγος 2020, σ. 763-769), (Ηρακλείδης 2020, σ. 92-99), (Υπουργείο Εξωτερικών). Επιπλέον, θα παρατεθούν τυχόν ενδεχόμενες λύσεις στη διένεξη

του Αιγαίου και η ενδεδειγμένη στρατηγική η οποία θα ήταν ωφέλιμο να ακολουθηθεί και από τις δύο πλευρές για την ομαλή συνεργασία, την εξέλιξη και την επιβίωση τους στο Διεθνές Σύστημα.

1.2 Κύρια ερευνητικά Ερωτήματα

Πρωταρχικά, θα παρουσιασθεί η ενεργειακή ασφάλεια και η ενεργειακή πολιτική της Ελλάδας και της Τουρκίας. Έπειτα, θα ακολουθήσει η παρουσίαση των ζητημάτων ενέργειας και ασφάλειας των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου που αποτελούν εμπλεκόμενα μέρη στην περιοχή του Αιγαίου (Στεργίου, Ulusoy, Blondheim, 2019, σ. 51-66) , (Maris, Flouros, Galariotis, 2020). Επιπλέον, θα απαντηθούν ερωτήματα όπως ποιο είναι το τρέχων ενεργειακό ισοζύγιο των δυο χωρών, ποιο το επίπεδο ενεργειακής ασφάλειας των εμπλεκόμενων χωρών και οι μεταξύ τους διπλωματικές σχέσεις. Συγκεκριμένα, το βασικό ερευνητικό ερώτημα της παρούσας διπλωματικής διατριβής έγκειται στο ποιά είναι η συμβολή της ενεργειακής πολιτικής που ακολουθεί η κάθε χώρα (Ελλάδα- Τουρκία) στην εξυπηρέτηση των εθνικών της συμφερόντων αντίστοιχα.

Τα ερευνητικά υπό-ερωτήματα τα οποία θα πλαισιώσουν την έρευνα με σκοπό να απαντηθεί το κύριο ερευνητικό ερώτημα είναι τα ακόλουθα:

- Ποιά η ενεργειακή πολιτική που ακολουθεί η Τουρκία ;
- Ποιά τα εθνικά συμφέροντα και οι επιδιώξεις της Τουρκίας;
- Ποιά η ενεργειακή πολιτική που ακολουθεί η Ελλάδα;
- Ποιά τα εθνικά συμφέροντα της Ελλάδας; Αποτελούν κοινά συμφέροντα και για τους συμμάχους της;
- Ποιές είναι οι διαφορές των δύο χωρών; Αναλυτικότερα, ποια είναι τα ζητήματα αντιπαράθεσης, αν και κατά πόσο μπορούν οι διαφορές αυτές να επιλυθούν μέσα σε κλίμα συνεργασίας για την διασφάλιση ενέργειας στην Ευρώπη από τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής.

Όλα τα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα, θα γίνει προσπάθεια να απαντηθούν, με ενδελεχή μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας και διεξοδική έρευνα απαραίτητων επιστημονικών άρθρων και βιβλίων, με σκοπό τη διεξαγωγή συμπερασμάτων αναφορικά με τη στρατηγική την οποία ακολουθούν οι δύο χώρες, πάντα με γνώμονα τη διασφάλιση

του εθνικού τους συμφέροντος και πως αυτή αντικατοπτρίζεται στην ενεργειακή πολιτική τους (Ζαφειρόπουλος, 2015, σ. 281-323), (Creswell, 2021, σ.177-191,229-264).

1.3 Αναγκαιότητα και Σπουδαιότητα της Έρευνας

Τις τελευταίες δεκαετίες η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας αποτελεί μία από τις πρωταρχικές υποθέσεις που πρέπει να αντιμετωπίσουν οι κυβερνήσεις και επιτακτική ανάγκη για την επιβίωση του κοινωνικού συνόλου. Ιδιαίτερα, με την οικονομική κρίση η οποία έπληξε πολλές χώρες παγκοσμίως, με την έναρξη του πολέμου Ρωσίας-Ουκρανίας που δημιούργησε άνοδο στις τιμές φυσικών πόρων παραγωγής ενέργειας στην παγκόσμια αγορά και τέλος με την ανακάλυψη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων σε Ισραήλ και Κύπρο, η γεωπολιτική σκακιέρα μεταβάλλεται συνεχώς και δημιουργεί νέες συνεργασίες άλλα και συγκρούσεις στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, ο όρος ενεργειακή ασφάλεια να αποτελεί εξίσωση με πολλούς συντελεστές που χρήζει επίλυση (Ελληνικό Ινστιτούτο Μελετών, 2017, σ. 9-18), (Τσακίρης, 2018, σ. 92-134), (Maris, Flouros, Galariotis, 2020), (Κεφαλά, 2022).

Όλα τα κράτη καλούνται να πάρουν αποφάσεις σχετικά με την παροχή, παραγωγή, εξαγωγή και κατανάλωση ενέργειας, την στρατηγική και την πολιτική που θα επιλέξουν με γνώμονα το εθνικό συμφέρον και την επιβίωση μέσα σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο και άναρχο διεθνές σύστημα. Οι έννοιες Στρατηγική και Λήψη Αποφάσεων είναι αλληλένδετες και αλληλοεξαρτώμενες. Υποδομώντας την θεωρία των διεθνών σχέσεων και της διεθνούς πολιτικής συμπεραίνεται ότι Στρατηγική είναι η Λήψη Αποφάσεων με σκοπό την εξέλιξη ενός κράτους και ασκείται σε πολλούς τομείς όπως ο στρατιωτικός, ο πολιτικός και ο πολιτισμικός σε πόλεμο και σε ειρήνη. Η στρατηγική καλείται να συνδυάσει μεγάλη ποικιλία μέσων , να τα αναλύσει, να τα προσδιορίσει, να τα οργανώσει και να αξιοποιήσει τα συμφέροντα που υπάρχουν με σκοπό την λήψη αποφάσεων που θα οδηγήσουν το κράτος στην εξέλιξη και στην ασφάλεια (Κουσκουβέλης, 2007, σ. 208-222), (Μπόση, 2018, σ. 202-288).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, αναλύοντας, εξετάζοντας και μελετώντας την Ελλάδα και την Τουρκία παρατηρείται πληθώρα διαφωνιών και κατ' επέκταση στρατηγικός ανταγωνισμός μεταξύ των δύο χωρών. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, οι σχέσεις είναι συνεχώς τεταμένες με την επιλογή στρατηγικής αλλά και διπλωματίας να είναι ύψιστης σημασίας. Η Τουρκία, προκαλεί συνεχώς, καθημερινές παραβιάσεις από αέρα και θάλασσα για επίδειξη στρατιωτικής ισχύος, προπαγάνδα στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, δέσμευση

περιοχών εντός Αιγαίου για διεξαγωγή ασκήσεων και πάνω από όλα έρευνες στην ελληνική ΑΟΖ, μία ανάσα από τα ελληνικά σύνορα για υποτιθέμενες σεισμικές έρευνες. Στόχος της η αποστρατικοποίηση των νησιών του ανατολικού Αιγαίου, επέκταση των χωρικών της Υδάτων, εκμετάλλευση κοιτασμάτων και γιατί όχι επέκταση των συνόρων της. Η προκλητική αυτή στρατηγική του πειθαναγκασμού οφείλεται σε Θέματα στρατιωτικής υπεροχής; Θέματα επεκτατικής πολιτικής; Θέματα χρόνιας αντιπαράθεσης και μη καλής γειτονίας; Θέματα ενεργειακής ασφάλειας; Ή μήπως όλα τα υπάρχοντα προβλήματα, οφείλονται στην επιλογή επιθετικής ενεργειακής πολιτικής; (Νταβούτογλου, 2010, σ. 443-483), (Μυλωνόπουλος, 2012, σ. 187-199), (Συρίγος, 2020, σ. 763-764), (Υπουργείο Εξωτερικών), (Ηρακλείδης, 2020, σ. 27-74), (Χριστοφής, 2022, σ. 264-285).

Η σπουδαιότητα του θέματος που επιλέχθηκε, έγκειται στο να συμβάλει στην περαιτέρω κατανόηση της ενεργειακής ασφάλειας και της ενεργειακής πολιτικής των προαναφερθέντων χωρών καθώς και στην διασύνδεση τους με την στρατηγική και πολιτική που ακολουθούν. Επιπλέον, αποτελεί αναγκαιότητα, η διερεύνηση των ελληνοτουρκικών ζητημάτων, οι τυχόν λύσεις στη διένεξη του Αιγαίου με σκοπό την επιλογή της βέλτιστης στρατηγικής και πολιτικής για την διασφάλιση των συνόρων και των κυριαρχικών δικαιωμάτων.

Το παρόν θέμα επιλέχθηκε έπειτα από ενδελεχή ανασκόπηση της βιβλιογραφίας και ιδιαίτερου προσωπικού ενδιαφέροντος όσο αφορά την ενεργειακή ασφάλεια και τα ελληνοτουρκικά ζητήματα.

1.4 Μεθοδολογία

Στην επικείμενη μεταπτυχιακή διατριβή, η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί θα είναι η ποιοτική μέθοδος. Με την μέθοδο αυτή θα γίνει μια εκτενή βιβλιογραφική επισκόπηση ελληνικών και ξενόγλωσσων βιβλίων και άρθρων καλύπτοντας ευρύ φάσμα της διεθνούς βιβλιογραφίας, και ανακαλύπτοντας ποια από αυτά είναι σχετικά με το θέμα και θα συμβάλλουν στην περαιτέρω κατανόηση του. Σχετικά με τη συλλογή των άρθρων, στην αρχή θα μελετηθούν προσεκτικά οι τίτλοι και οι περιλήψεις τους, ώστε να επιλεγθούν εκείνα τα οποία απαντούν καλύτερα στα κύρια ερευνητικά ερωτήματα και συμβάλλουν επιπλέον στην κατανόηση του θέματος. Στη συνέχεια τα σχετικά με το υφιστάμενο θέμα επιστημονικά άρθρα, θα μελετηθούν διεξοδικά και θα αξιοποιηθούν οι απαραίτητες πληροφορίες. Επιπροσθέτως, θα μελετηθούν βιβλία σχετικά με το αντικείμενο της έρευνας

για την αποκόμιση μιας γενικής γνώσης επί του θέματος, καλύπτοντας τυχόν κενά της αρθρογραφίας (Ζαφειρόπουλος, 2015, σ. 41-46), (Creswell, 2021, σ. 55-81).

Πιο αναλυτικά, μέρος της βιβλιογραφίας θα αφορά την παρουσίαση εννοιών των Διεθνών Σχέσεων, την ανάλυση της ενεργειακής ασφάλειας των χωρών Ελλάδας – Τουρκίας σε συνδυασμό με την παρούσα ενεργειακή κατάσταση των εμπλεκόμενων χωρών στην Ανατολική Μεσόγειο. Επιπλέον, μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας θα χρησιμοποιηθεί για την ανάλυση και την παρουσίαση της στρατηγικής και των εθνικών συμφερόντων των δύο χωρών καθώς και των Ελληνοτουρκικών ζητημάτων.

Η συλλογή των πληροφοριών που θα χρησιμοποιηθούν για την ολοκλήρωση της συγκεκριμένης μεταπτυχιακής διατριβής θα πραγματοποιηθεί από την βάση δεδομένων του πανεπιστημίου σε συνδυασμό με άλλες δημόσιες βιβλιοθήκες, οι οποίες εμπεριέχουν ποικιλία βιβλίων και άρθρων σχετικά με το αντικείμενο μελέτης.

Κεφάλαιο 2: Θεωρητικό Πλαίσιο

2.1. Το Διεθνές Γεωπολιτικό Περιβάλλον

Με τον όρο γεωπολιτική αναφερόμαστε στην μελέτη των επιδράσεων είτε από σταθερούς είτε από μεταβλητούς παράγοντες της γεωγραφίας στη διεθνή πολιτική και στις διεθνείς σχέσεις. Κρίνεται αναγκαίο να αναφερθεί πως οι γεωγραφικές μεταβλητές αποτελούνται από το περιβάλλον, τους φυσικούς πόρους, την τοπογραφία και τη δημογραφία. Η επιλογή εξωτερικής πολιτικής και συμπεριφοράς των διεθνών δρώντων επηρεάζεται από τους παραπάνω μεταβλητούς παράγοντες και κατ' επέκταση μελετάται από τη γεωπολιτική (Kitchin & Rogers, 2013), (Τόμπρου, 2021, σ. 28-29).

Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται πως το διεθνές γεωπολιτικό περιβάλλον έχει μεταβληθεί καθώς χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη ρευστότητα και ανασφάλεια, εξαιτίας πολλών παραγόντων (Maris, Flouros, Galariotis, 2022). Η οικονομική κρίση του 2008 η οποία έπληξε σκληρά την Ευρώπη, επηρέασε σημαντικά τις παγκόσμιες αγορές και το διεθνές εμπόριο, με τις τιμές πολλών προϊόντων να γίνονται σχεδόν απλησίαστες. Η συγκεκριμένη κρίση θεωρείται και η μεγαλύτερη που έχει δεχθεί ποτέ η ήπειρος, αναγκάζοντας πολλές κυβερνήσεις όπως της Ελλάδας, της Ισπανίας, της Ιταλίας και να προβούν σε έκτακτα σκληρά οικονομικά μέτρα φέρνοντας πολλούς ανθρώπους στα όρια της εξαθλίωσης προκειμένου να επιβιώσουν. Παράλληλα, οι εσωτερικές αναταραχές, οι μεταναστευτικές ροές από τη Μέση Ανατολή προς την Ευρώπη (Maris, Flouros, Galariotis, 2022), εξαιτίας των σκληρών και δύσκολων συνθηκών διαβίωσης σε χώρες της Ασίας, της Αφρικής, ή χώρες όπως η Συρία, το Ιράν, το Ιράκ, το Πακιστάν, η Αλγερία, το Μαρόκο και η Νιγηρία. Το μεταναστευτικό κύμα προκαλεί επιπλέον εντάσεις στις ήδη οικονομικά εξαγριωμένες κοινωνίες αφού απαιτεί αυξημένους χρηματικούς πόρους για την υποδοχή και την φιλοξενία τους (Φίλης, 2017, σ. 13-31) , (Ηρακλείδης, 2019, σ. 260-284). Επιπροσθέτως, η αυξημένη ένταση στην Ανατολική Μεσόγειο κυρίως μεταξύ Ελλάδας Τουρκίας από το 2020 και η εμφάνιση και εξάπλωση της πανδημίας του Covid-19, όπου χρειάστηκαν υπέρογκες χρηματικές δαπάνες σε ήδη οικονομικά επιβαρυνμένες κυβερνήσεις, προσλήψεις σε υγειονομικές δομές, τεχνικές υποδομές για υγειονομική περίθαλψη, οικονομική ζημία στα εμπορεύματα παγκοσμίως, μείωση παραγωγής και εξαγωγών στις βιομηχανίες αλλά και κλειστά καταστήματα, εργαζόμενοι σε αναστολή και μια σκληρή πραγματικότητα με τις κοινωνίες να δοκιμάζονται ξανά μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα από την αρχή της οικονομικής κρίσης (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο).

Αρχές του 2022 η Ρωσία ξεκινά πόλεμο εναντίον της Ουκρανίας ο οποίος συνεχίζεται έως και σήμερα. Οι μεγάλες δυνάμεις παίρνουν θέση εναντίον της Ρωσίας και το ΝΑΤΟ στέλνει άμεσα βοήθεια στρατιωτικού εξοπλισμού στην Ουκρανία, με αποτέλεσμα να ακολουθήσει μια σειρά έκτακτων συνόδων για τις χώρες του Νάτο αλλά και τις Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο). Αυτήν την φορά όμως αλλάζουν όλα στην γεωπολιτική σκακιέρα, και οι ενεργειακή κρίση είναι πλέον γεγονός. Οι προμήθεια πρώτων υλών σε χώρες τις Ευρώπης από την Ουκρανία σταματά. Η Ευρώπη σταματά την προμήθεια φυσικού αερίου από την Ρωσία στο πλαίσιο εφαρμογής κυρώσεων, αυτό έχει ως αποτέλεσμα όχι μόνο την αύξηση των τιμών στην Ευρώπη αλλά και την ανάγκη για εναλλακτικούς τρόπους παροχής ενέργειας από την Ανατολική Μεσόγειο (Maris, Flouros, Galariotis, 2022), (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο). Συγκεκριμένα για τις χώρες τις Ανατολικής Μεσογείου τα ζητήματα ενέργειας επηρεάζουν άμεσα την αγορά της Ευρώπης. Τα προβλήματα που υπάρχουν μεταξύ των χωρών όπως η οριοθέτηση ΑΟΖ ανάμεσα σε Αίγυπτο- Ισραήλ, Κύπρο- Τουρκία και Ελλάδα- Τουρκία, η αμφισβήτηση της δικαιοδοσίας των κοιτασμάτων Levithian από την Αίγυπτο, η Τούρκική προκλητικότητα στο Ανατολικό Αιγαίο, η αμφισβήτηση Ελληνικών νήσων η μη αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας και ανυποχώρητη στάση στην επίλυση του Κυπριακού (Ηρακλείδης, 2020, σ. 27- 74), δημιουργούν αντικρουόμενα συμφέροντα και δεν επιτρέπουν την συνεργασία μεταξύ των χωρών και ακολούθως την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου (Ελληνικό Ινστιτούτο Μελετών, 2017, σ. 185-214), (Στεργίου, Ulusoy, Blondheim, 2019, σ. 51-66), (Ηρακλείδης, 2020, σ. 116).

Τα παραπάνω, είχαν ως αποτέλεσμα ένα συνεχή μετασχηματισμό ισχύος και μια αλλαγή προτύπων σε διεθνή και περιφερειακά συστήματα, δημιουργώντας πολλές φορές ευκαιρίες αλλά και απειλές, κοινές ή διαφορετικές για κάθε κράτος ξεχωριστά. Συνεπώς, παρατηρήθηκαν ακραίες διαμαρτυρίες και έκρηξη βίας, τρομοκρατικής και εξτρεμιστικής, και έντονη πολιτική αστάθεια. Οι αλλαγές αυτές με τη σειρά τους ευνοούν τις ζώνες επιρροής, οι οποίες αναγκάζουν την εσωτερική αναδιοργάνωση στην πολιτική, την οικονομία και την κοινωνία. Ταυτοχρόνως, τα κράτη στη διεθνή σκηνή δέχονται εξωτερικές επιρροές από τις ισχυρές σχέσεις ανταγωνισμού με άλλα κράτη και ενδεχόμενα αντικρουόμενα συμφέροντα (Στραβοπόδης, 2019). Για κάθε κράτος οι εξελίξεις στα διεθνή δρώμενα καθιερώνουν επιτακτική την ανάγκη για επιβολή ισχύος, ισχυρό και έξυπνο συνδυασμό διπλωματίας και εξωτερικής πολιτικής για την προάσπιση των εθνικών τους συμφερόντων και κατ' επέκταση την επιβίωση τους στο άναρχο και ρευστό

γεωπολιτικό περιβάλλον Μέσα από τα παραπάνω γεγονότα των τελευταίων χρόνων, η παγκόσμια ηγεμονία και ισορροπία αλλάζει, μεταβάλλοντας ένα ολόκληρο παγκόσμιο σύστημα από μονοπολικό σε πολυπολικό. Συγκεκριμένα, τα κράτη του διεθνούς συστήματος καλούνται να πάρουν σημαντικές αποφάσεις μέσα σε κλίμα συνεργασίας αλλά και σύγκρουσης. Η ισχύς, κάθε άλλο παρά ποτέ θα ενισχύσει την θέση του κάθε κράτους στη διεθνή σκηνή με μοναδικό στόχο την επιβίωση του έναντι άλλων και φυσικά την προάσπιση των εθνικών του συμφερόντων (Παπασωτηρίου, 2008: 33-35).

2.2 Οι Διεθνείς Σχέσεις στη σύγχρονη πραγματικότητα

Η επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων εκφράζει δογματικές απόψεις για τη λειτουργία της διεθνούς πολιτικής και τις σχέσεις μεταξύ των δρώντων του διεθνούς συστήματος που χαρακτηρίζονται ως θεωρήσεις. Οι θεωρήσεις αυτές λαμβάνουν μια φιλοσοφική διάσταση, η οποία χρήζει εκτεταμένης ανάλυσης. και δεν μπορούν ούτε να αποδειχθούν ούτε να διαψευστούν μέσα από την έρευνα. Οι θεωρίες των διεθνών σχέσεων είναι απόρροια των θεωρήσεων οι οποίες έχουν υποβληθεί σε εμπειρικό έλεγχο και συμβάλλουν στην προσέγγιση και στην ανάλυση των φαινομένων που λαμβάνουν χώρα στο διεθνές σύστημα (Κουσκουβέλης, 2007, σ. 57-58).

Η θεωρία των διεθνών σχέσεων πάνω στην οποία θα βασισθεί η παρούσα μελέτη για την επεξήγηση των ερευνητικών ερωτημάτων τα οποία θα παρουσιασθούν, είναι η θεωρία του δομικού ρεαλισμού ή αλλιώς του νεορεαλισμού. Η επικείμενη θεωρία αποτελεί την εξέλιξη του κλασικού ρεαλισμού, ο οποίος διαμορφώθηκε από τον Kenneth Waltz. Η συγκεκριμένη θεωρία αποδέχεται την εξωτερική πολιτική των κρατών σε θέματα ασφαλείας και άμυνας ως λογική με γνώμονα το εθνικό συμφέρον (Waltz, 2011, σ. 9-11).

Η κύρια διαφορά των θεωριών του κλασικού και του νεορεαλισμού είναι πως στον νεορεαλισμό έχει προστεθεί η διάσταση του διεθνούς συστήματος, το οποίο υφίσταται όταν:

- υπάρχει διασύνδεση μεταξύ των κρατών του συστήματος τέτοια ώστε η αλλαγή του ενός να αποδίδει αλλαγές και στα υπόλοιπα.
- Η συμπεριφορά, οι προσδοκίες και οι προτεραιότητες των κρατών να διαφέρουν από την συνολική συμπεριφορά του συστήματος (Κουσκουβέλης, 2007, σ. 65)

Επομένως, παρατηρείται πως στον νεορεαλισμό το διεθνές σύστημα επιδράει και επηρεάζει το κάθε κράτος ξεχωριστά. Συγκεκριμένα, η θεωρία του νεορεαλισμού υποστηρίζει πως οι ενδεχόμενες αλλαγές στην πολιτική διοίκηση ενός κράτους δεν οφείλονται αποκλειστικά στις πολιτικές εξελίξεις ή στις εσωτερικές διεργασίες από τις οποίες επηρεάζονται τα συμφέροντα του, αντιθέτως οφείλονται στις αλλαγές κατανομής της ισορροπίας ισχύος του διεθνούς συστήματος και γενικότερα στις πιέσεις τις οποίες δέχεται από τη δομή του (Pashakhanlou, 2009).

Επιπροσθέτως, οι νεορεαλιστές υποστηρίζουν ότι τα κράτη αποτελούν ίσες λειτουργικές οντότητες εντός του άναρχου διεθνούς συστήματος. Εξαιτίας της δομής αυτού, υφίστανται αυστηρούς περιορισμούς αναφορικά με τις αλληλοεξαρτώμενες σχέσεις και της συμπεριφοράς μεταξύ των κρατών. Ωστόσο, οι σχέσεις των κρατών δεν επηρεάζονται μόνο από τις εσωτερικές αλλαγές του κράτους, οι οποίες επίσης δεν επηρεάζουν και την συνολική δομή του διεθνούς συστήματος ως οντότητα. Επιπλέον, οι διεθνείς θεσμοί αντικατοπτρίζουν την κατανομή και την συσχέτιση ισχύος, όπως επίσης αποτελούν εργαλεία για τους ισχυρούς του συστήματος (Κουσκουβέλης, 2007, σ. 66).

Εν κατακλείδι, τα κράτη εστιάζουν πρωτίστως στην ασφάλεια και την επιβίωση τους έχοντας διεθνή συμπεριφορά κατά κανόνα υπέρ της διατήρησης του status quo, σύμφωνα με τον αμυντικό νεορεαλισμό (η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων) Οι αλλαγές οι οποίες υφίσταται το διεθνές σύστημα, μέσα στο οποίο επικρατεί η αναρχία η οποία καθιστά επιτακτική την ανάγκη για επιβίωση, αποτελούν αλλαγές κατανομής στην ισορροπία ισχύος. Η επιβίωση ενός κράτους στην διεθνή πολιτική επιτυγχάνεται με την μεγιστοποίηση της ισχύος και την εξισορρόπηση εξωτερικών και εσωτερικών παραγόντων που επηρεάζουν την εθνική του ασφάλεια καθώς και την προάσπιση των εθνικών του συμφερόντων. Επιπλέον, οι συμμαχίες και η ευήμερης συνεργασία με τα υπόλοιπα κράτη προάγουν την εξισορρόπηση μέσω της διπλωματίας και της εξωτερικής πολιτικής (Κουσκουβέλης, 2007, σ. 67-68).

2.3 Εθνικό συμφέρον, Ισχύς και Στρατηγική

Η συνεχής προσπάθεια των κρατών για την εξέλιξη και την επιβίωση τους μέσα στο διεθνές σύστημα καθόρισε την ύπαρξη των εθνικών συμφερόντων. Για την προάσπιση των εθνικών συμφερόντων και την επίτευξη των στόχων τους, κάθε κράτος απαιτείται να ακολουθεί ενδεδειγμένη στρατηγική και να διαμορφώνει την εξωτερική του πολιτική κατάλληλα ώστε να μεγιστοποιεί συνεχώς την ισχύ του. Από τη μια, στην επιστημονική

βιβλιογραφία των διεθνών σχέσεων, ο όρος εθνικό συμφέρον συναντάται με διαφορετικές ερμηνείες. Αυτό συμβαίνει διότι η ερμηνεία του εξαρτάται από τον τρόπο με τον οποίο ο εκάστοτε πολιτικός δρώντας αντιλαμβάνεται τα πολιτικά φαινόμενα και το περιβάλλον μέσα στο οποίο καλείται να λάβει αποφάσεις, οι οποίες επηρεάζονται από την κοινή γνώμη και το πολιτικό κόστος. Από την άλλη, η θεωρία της ισορροπίας ισχύος αποτελεί μια ιδιαίτερα διαδεδομένη έννοια στις διεθνείς σχέσεις και τη διεθνή πολιτική, η οποία βρίσκεται στον πυρήνα της ανάλυσης των προαναφερθέντων. Η ισχύς εμπεριέχει πολλαπλούς ορισμούς, οι οποίοι έχουν δοθεί κατά καιρούς από θεωρητικούς και επιστήμονες του κλάδου. Ένας από τους ορισμούς που της έχουν δοθεί είναι πως ταυτίζεται με μια δύναμη με την οποία τα κράτη έχουν τη δυνατότητα να μεταβάλλουν ριζικά μια κατάσταση και κατ' επέκταση τις ισορροπίες ισχύος υπέρ τους, που σε άλλη περίπτωση, δίχως δηλαδή την ισχύ, δε θα μπορούσαν να το πράξουν (Dahl, 1957, σ. 108-150). Επιπλέον, ο όρος ισχύς αποδίδεται και ως η ικανότητα μιας οντότητας του διεθνούς συστήματος να επηρεάζει τις υπόλοιπες με τα μέσα τα οποία διαθέτει και έχει ως αποτέλεσμα να αποκτά όσα επιθυμεί. Η ισχύς βρίσκει εφαρμογή με τρεις τεχνικές. Η πρώτη είναι ο καταναγκασμός, δηλαδή η επιβολή της θέλησης με την απειλή με την χρήση στρατιωτικών, οικονομικών ή άλλων μέσων. Η δεύτερη είναι η επιρροή, δηλαδή η επίτευξη του σκοπού μέσα από την χρήση μέσων πειθούς εκτός του καταναγκασμού. Η τρίτη είναι η αυθεντία, δηλαδή η επίτευξη του σκοπού μέσα από την συμμόρφωση των υπολοίπων δρώντων λόγω σεβασμού, συμπάθειας, αλληλεγγύης και ηγεσίας (Κουσκουβέλης, 2007, σ. 210-211).

Στο θεωρητικό πλαίσιο των διεθνών σχέσεων η έννοια της ισχύος έχει δύο διαστάσεις, την «σκληρή ισχύ» και την «ήπια ισχύ». Στη σκληρή ισχύ χρησιμοποιείται ο εξαναγκασμός ως μέσο επιβολής δύναμης προκειμένου να επιτευχθεί το εκάστοτε επιθυμητό αποτέλεσμα. Για την εφαρμογή της, απαιτούνται η στρατιωτική ή η οικονομική δύναμη του κράτους ή και τα δύο μαζί, με χρήση απειλής ή επιβολής κυρώσεων. Με τον τρόπο αυτό αναγκάζει ένα άλλο κράτος να συμμορφωθεί και να αποδεχτεί την επιθυμία του. Αντιθέτως, η ήπια ισχύς στηρίζεται στη διαμόρφωση προτίμησης χρησιμοποιώντας πρακτικές νόμιμες και ηθικές, αποδεκτές από την διεθνή κοινότητα όπως η προβολή της κουλτούρας, του πολιτισμού, του διαλόγου, της διπλωματίας και των πολιτικών αξιών (Wilson, 2008, σ. 110-123).

Σύμφωνα με τον Nye, υπάρχουν τρεις παράμετροι οι οποίοι διαμορφώνουν την ήπια ισχύ, η εξωτερική πολιτική, οι πολιτικές αξίες και η κουλτούρα. Συνεπώς, είναι αποδεκτό ότι

για να ακολουθηθεί η ήπια ισχύ απαιτείται μεγαλύτερη προσπάθεια, καθώς τα παραπάνω δεν βρίσκονται αποκλειστικά υπό τον έλεγχο του κράτους και η εικόνα του διαμορφώνεται από την παλαιότερη και σύγχρονη ιστορία του με το πέρασμα του χρόνου (Nye, 2009, σ. 47-74).

Σύμφωνα με τη θεωρία του νεορεαλισμού η σκληρή ισχύ είναι η δύναμη που πηγάζει από την οικονομική, την στρατιωτική δύναμη ενός κράτους, τον πληθυσμό, την εδαφική κυριαρχία και τους φυσικούς πόρους ως πηγή πλούτου. Συμπληρώνοντας, ο ισχυρισμός του Θουκυδίδη σύμφωνα με τον οποίο, σκληρή ισχύ αποτελεί και η σύναψη συμμαχιών που έχουν ως στόχο να αυξήσουν την στρατιωτική ισχύ και την οικονομία ενός κράτους, γεγονός που συμβαίνει και έχει αποτέλεσμα βελτιστοποίησης της ισχύος στην σύγχρονη διεθνή σκηνή (Novo, 2020).

Η ισχύς μπορεί να βασίζεται σε διάφορους συντελεστές, κάποιοι εξαρτώνται αποκλειστικά από τη διαχείριση των πόρων του ίδιου του κράτους και κάποιοι εξαρτώνται καθαρά από τη θέση του κράτους στη γεωπολιτική σκηνή, όπως είναι η γεωγραφία, το κλίμα, η μορφολογία του εδάφους και οι γείτονες του. Άλλοι συντελεστές όπως η διοίκηση του κράτους, η στρατιωτική κινητοποίηση του κρατικού μηχανισμού σε στρατιωτικές δαπάνες και το κύρος του κράτους βασίζονται αποκλειστικά στη δική του εσωτερική πολιτική διαχείριση (Dahl, 1957, σ.108-150). Επομένως, τα κράτη αναλόγως την ισχύ την οποία διαθέτουν μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε μικρού μεγέθους δυνάμεις, μεσαίου μεγέθους, μεγάλου ή ακόμα και υπερδυνάμεις, όπως αποτελούσαν οι Η.Π.Α τη δεκαετία του 1990. Παρόλο που υπάρχουν κράτη τα οποία εφαρμόζουν την ήπια ισχύ, στην παρούσα κατάσταση της διεθνούς πολιτικής η σκληρή ισχύς επικρατεί. Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και ιδιαίτερα τον 21ο αιώνα, η ήπια ισχύς είναι περισσότερο διαδεδομένη και γενικότερα προτιμάτε από τα κράτη καθώς στηρίζεται στη διπλωματία και στην πειθώ και όχι τόσο σε στρατιωτικά, εξαναγκαστικά ή οικονομικά μέτρα, όπως η σκληρή ισχύ (Benocci, 2018, σ. 7-24).

Σύμφωνα με τον Joseph Frankel το εθνικό συμφέρον έχει δύο ιδιότητες. Πρώτον, τη θεωρητική στην οποία χρησιμοποιείται για την αποσαφήνιση της εξωτερικής πολιτικής και δεύτερον, στην πρακτική στην οποία χρησιμοποιείται για να αιτιολογήσει την πολιτική συμπεριφορά (Frankel, 1970, 717-724). Ακόμη, σύμφωνα με τον Hans Morgenthau ο όρος εθνικό συμφέρον χρησιμοποιείται για να προσδιορίσει τους στόχους εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους, δηλαδή τις επιδιώξεις του στο διεθνές σύστημα (Morgenthau, 2018, σ. 32-

35, 190-196). Επιπλέον, ο Morton Kaplan υποστηρίζει πως το εθνικό συμφέρον του κράτους εξαρτάται από την επιλογή πολιτικής επηρεαζόμενο από την ισχύουσα κατάσταση (Kaplan, 2005).

Καταλήγοντας, μελετώντας την σχετική βιβλιογραφία το εθνικό συμφέρον διαμορφώνεται και παίρνει διάσταση μέσα από τις απόψεις, τις αντιλήψεις, τις αξίες, τις ανάγκες, τις επιθυμίες, το όραμα και τις απαιτήσεις που έχει το κράτος ανάλογα με τις επικρατούσες πολιτικές συνθήκες (Κουσκουβέλης, 2007, σ. 199-200).

Με τον όρο Στρατηγική εννοούμε τη μέθοδο την οποία θα ακολουθήσει το εκάστοτε κράτος για την επίτευξη των στόχων του. Με τον όρο Λήψη Αποφάσεων εννοούμε την επιλογή που κάνει ένα κράτος έχοντας υπολογίσει διάφορους παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση του. Συγκριμένα, η λήψη αποφάσεων απασχολεί την πολιτική μιας χώρας. Θα μπορούσε να παρουσιαστεί το κράτος και η πολιτική του ως ένα σύστημα το οποίο λαμβάνει πληροφορίες και εξάγει αποφάσεις. Οι αποφάσεις αυτές επηρεάζονται από υλικούς, έμψυχους και υποκειμενικούς παράγοντες. Αναλυτικά, υλικοί παράγοντες αποτελούν η γεωγραφία του κράτους, οι πηγές πλούτου που βρίσκονται εντός των συνόρων του, η στατική οργάνωση της διοίκησης και η θέση που έχει το κράτος στο διεθνές σύστημα. Έμψυχους παράγοντες αποτελούν ο πληθυσμός της χώρας, η λειτουργία του πολιτικού συστήματος και η εσωτερική πολιτική που επιλέγει το κράτος να ακολουθήσει. Υποκειμενικούς παράγοντες αποτελούν ο φόβος της αποτυχίας που διέπει κάθε απόφαση που λαμβάνεται, οι προσωπικές φιλοδοξίες, η δυσπιστία, οι αντικρουόμενες αντιλήψεις, η αναζήτηση ομοφωνίας, τα ειδικά συμφέροντα που υπάρχουν και τέλος τα ήθη και η ιδεολογία (Κουσκουβέλης, 1997, σ. 25-32).

Αξίζει να αναφερθεί πως η στρατηγική ή διαφορετικά η συμπεριφορά που επιλέγει ένα κράτος στο διεθνές σύστημα και στην διεθνή πολιτική είναι η αποχή ή η συμμετοχή. Μορφές στρατηγικής κατά την συμμετοχή των κρατών στη διεθνή πολιτική είναι ο πόλεμος, ο πειθαναγκασμός, η εξισορρόπηση, εσωτερική ή εξωτερική, το διαίρει και βασίλευε, με επιθετική και αμυντική προσέγγιση, ή αποτροπή συμμαχίας (Κουσκουβέλης, 2007, σ. 191-194)

Συμπερασματικά, οι έννοιες Στρατηγική και Λήψη Αποφάσεων είναι αλληλένδετες και αλληλοεξαρτώμενες. Υποδομώντας τη θεωρία των διεθνών σχέσεων και της διεθνούς πολιτικής διεξάγεται το συμπέρασμα πως στρατηγική είναι η λήψη αποφάσεων με σκοπό την εξέλιξη ενός κράτους, η οποία ασκείται σε πολλούς τομείς όπως είναι ο στρατιωτικός,

ο πολιτικός και ο πολιτισμικός σε πόλεμο και σε ειρήνη. Η στρατηγική καλείται να συνδυάσει μεγάλη ποικιλία μέσων, να τα αναλύσει, να τα προσδιορίσει, να τα οργανώσει και να τα αξιοποιήσει με απώτερο σκοπό τη λήψη αποφάσεων, η οποία με τη σειρά της θα οδηγήσουν το κράτος στην εξέλιξη, στην ασφάλεια αλλά και σε πλεονεκτική θέση έναντι άλλων μέσα στο άναρχο διεθνές περιβάλλον (Κουσκουβέλης, 1997, σ. 25-32), (Baylis et al., 2013, σ. 156-170). Ο Θουκυδίδης υποστηρίζει ότι η λήψη αποφάσεων αποτελεί υψίστης σημασίας και η έμφαση στις αποφάσεις, μέσω του σχήματος «φόβος, τιμή, συμφέρον», το οποίο αναφέρεται στο βιβλίο του του Η. Κουσκουβέλη (2015). Τονίζεται έτσι η εξαιρετικά σημαντική διαδικασία λήψης αποφάσεων, η οποία απαιτεί γνώση της κατάστασης, ψυχραιμία, διπλωματία με πρωταρχικό μέλημα το καλό του κράτους και την εκπληρώσει των συμφερόντων του (Κουσκουβέλης, 2015, σ. 281).

2.4 Διπλωματία και Εξωτερική πολιτική

Η διπλωματία αποτελεί ένα από τα κύρια συστατικά της ισχύος για κάθε κράτος. Μέσα από την διαπραγμάτευση, οι πρέσβεις και οι απεσταλμένοι κρατών διαχειρίζονται και ρυθμίζουν τις διεθνείς σχέσεις με στόχο την επίτευξη των εθνικών τους συμφερόντων. Στην πράξη, η άσκηση της διπλωματίας περιλαμβάνει δραστηριότητες όπως η συλλογή πληροφοριών, η μελέτη και η αποσαφήνιση της υπάρχουσας κατάστασης, η αξιολόγηση των προτεινόμενων λύσεων, οι απέναντι προθέσεις και η προσπάθεια δημιουργίας κλίματος αλληλεγγύης και ομόνοιας (Cassese, 2012, σ. 371-393), (Ρούκουνας, 2021, σ. 21-26).

Σημαντική επιδίωξη της διπλωματίας είναι η διασφάλιση της επιτυχίας των κρατών αναφορικά με την εξωτερική τους πολιτική, η οποία να συνάδει ως προς το όραμα και τους στόχους τους πάντα με ειρηνικά μέσα, δίχως τη χρήση στρατιωτικής βίας ή χρήση οποιαδήποτε είδους βίας με σκοπό τη σύγκρουση με άλλα κράτη. Επομένως, η διπλωματία στηρίζεται στην επικοινωνία, στον συνεχή διάλογο των κυβερνήσεων με σκοπό την επίλυση των ζητημάτων που πραγματεύεται με συμφωνίες μεταξύ των εμπλεκόμενων (Watson, 1982, σ. 19-21).

Ως εξωτερική πολιτική ορίζεται «η προσπάθεια που καταβάλλουν οι κυβερνήσεις για να επηρεάσουν ή να διαχειριστούν γεγονότα και εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα εκτός συνόρων τους, μέσα από τις σχέσεις που αναπτύσσουν με κυβερνήτες άλλων χωρών» (Heywood, 2013, σ. 231), (Baylis et.al, 2013 σ.156-175). Αποτελεί το είδος της πολιτικής που ασκεί μία κυβέρνηση προκειμένου να υπερασπιστεί τα συμφέροντα της και να

χειριστεί υποθέσεις σχετικές με την πολιτική άλλων κρατών (Θεοδωρόπουλος, 1990, σ. 12-57). Τελικός στόχος της εξωτερικής πολιτικής είναι η προάσπιση των εθνικών συμφερόντων, η ανάπτυξη ισχύος, η μεγιστοποίηση του κέρδους και η ελαχιστοποίηση των ζημιών της χώρας, όπως έχει υποστηρίξει ο Morgenthau (Zambernardi, 2022, σ. 3-22).

Συγκεκριμένα, η έννοια του εθνικού συμφέροντος είναι αλληλοεξαρτώμενη με τους στόχους και τις προτεραιότητες που έχει θεσπίσει το κράτος στην εξωτερική του πολιτική για διεθνή ή παγκόσμια ζητήματα. Για τον λόγο αυτό, η εξωτερική πολιτική αφορά κατά κύριο λόγο θέματα υψίστης σημασίας για την επιβίωση του κράτους στο διεθνές σύστημα όπως την ασφάλεια, την άμυνα και την εδαφική της ακεραιότητα. Κατά συνέπεια, υπάρχει διάκριση μεταξύ των δύο εννοιών αλλά και σημαντική σύνδεση. Η εξωτερική πολιτική για κάθε κράτος αποτελεί την ουσία των διεθνών σχέσεων, ενώ η διπλωματία αποτελεί τον τρόπο με τον οποίο αυτή ασκείται δηλαδή την μέθοδο που θα χρησιμοποιηθεί για την επίτευξη της (Θεοδωρόπουλος, 1990, σ. 12-57).

Ο Harold Nicolson, διακεκριμένος Βρετανός διπλωμάτης του 20ου αιώνα, υποστηρίζει πως η διάκριση μεταξύ διπλωματίας και εξωτερικής πολιτικής είναι εξαιρετικά σημαντική όταν εξετάζεται ένα γεγονός και είναι ωφέλιμο να αναζητά κανείς τα όρια, δηλαδή που τελειώνει η διπλωματία και που ξεκινά η εξωτερική πολιτική, καθώς και το πώς αυτές προσαρμόζονται στα εθνικά και διεθνή συμφέροντα (Nicolson, 1950, σ. 89-116).

Οι εθνικές απαιτήσεις τροφοδοτούν την εξωτερική πολιτική και τη διπλωματία. Η διπλωματία ως μέσο και ως μέθοδος άσκησης της εξωτερικής πολιτικής, επιδιώκει με τη διαβούλευση και τη λογική να αποτρέψει την σύγκρουση μεταξύ των κρατών. Με την διαμεσολάβηση αναζητούνται λύσεις που καταλήγουν σε συμφωνίες. Παρ' όλα αυτά όταν μία συμφωνία δεν μπορεί να περατωθεί τότε η διπλωματία ως μέσο ειρήνης δεν δύναται να εκπληρώσει τον σκοπό της. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δίνει την θέση της στην εξωτερική πολιτική να διαπραγματευτεί με τελική επιλογή την βίαιη σύρραξη (Κουσκουβέλης, 1997, σ. 136-139). Σύμφωνα με τον Harold Nicolson, τόσο η διπλωματία όσο και η εξωτερική πολιτική έχουν ως αντικειμενικό σκοπό τη διαφύλαξη της ασφάλειας ενός κράτους αρχικά με ειρηνικά μέσα και σε περίπτωση που αυτό δεν είναι εφικτό, τότε επέρχεται η παροχή βοήθειας σε περίοδο πολέμου με στρατιωτικές επιχειρήσεις. Δηλαδή, ο ρόλος τους είναι διαφορετικός κατά βάση αλλά δεν σταματά ποτέ να δραστηριοποιείται για το συμφέρον του έθνους. Συνεπώς, λαμβάνοντας ως παράδειγμα τους δύο

παγκόσμιους πολέμους που έλαβαν χώρα τον περασμένο αιώνα, θα επιβεβαιώσει τον παραπάνω ισχυρισμό (Nicolson, 1950, σ. 89-116).

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι ο ρόλος των διπλωματικών αποστολών είναι καθοριστικός στη διαμόρφωση της ισχυρής εξωτερικής πολιτικής. Αναμφισβήτητα, ο πετυχημένος συνδυασμός ικανής διπλωματίας και ρεαλιστικής εξωτερικής πολιτικής αποτελεί το κλειδί για την επιτυχημένη πορεία ενός κράτους στις διεθνείς σχέσεις (Bloom, 1990, σ.7-23).

2.5 Εθνική και Ενεργειακή Ασφάλεια

Στο άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, τα κράτη αναζητούν την ασφάλεια μέσα από μια διαδικασία απαιτητική καθώς η διεκδίκηση της επηρεάζεται από πολλούς παραμέτρους και απαιτεί συνδυασμό συνεργασίας και διπλωματίας. Η ασφάλεια αποτελεί βασικό πυλώνα στην εξέλιξη του κράτους. Στο διεθνές σύστημα, η δυσκολία της εξασφάλισης της αποτυπώνεται από το γεγονός ότι μέχρι τώρα καμία οργανωμένη μορφή άσκησης κυριαρχίας δεν έχει το επίπεδο ισχύος ώστε να μπορεί να καθορίσει τις εξελίξεις (Κουσκουβέλης, 2013, σ. 192).

Στη βιβλιογραφία ο όρος της ασφάλειας έχει πολλές ερμηνείες. Συχνότερα, η ασφάλεια ερμηνεύεται ως ο έλεγχος και η χρήση της στρατιωτικής δύναμης από το κράτος. Η έννοια αυτή θεωρείται ως εθνική ασφάλεια, δηλαδή η διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της κυβέρνησης και του πολιτεύματος. Γενικότερα, η προστασία του κράτους από εσωτερικούς και εξωτερικούς κινδύνους με σκοπό την διασφάλιση της εθνικής ακεραιότητας και των εθνικών συμφερόντων προασπίζοντας την παγκόσμια ειρήνη. Με τον όρο εθνική ασφάλεια παραδοσιακά θεωρούμε την προστασία της χώρας από εξωτερικούς παράγοντες κυρίως από στρατιωτικές απειλές. Πλέον η αντίληψη αυτή περιορίζει την έννοια της εθνικής ασφάλειας εφόσον η ίδια έχει πλέον μία ευρύτερη και σύνθετη διάσταση, με αφορμή οικονομικές, κοινωνικές, περιβαλλοντικές και ενεργειακές απειλές (Μπόση, 2018, σ. 10-48).

Η ενεργειακή ασφάλεια ορίζεται ως η αδιάκοπη διαθεσιμότητα ενεργειακών πόρων σε προσιτή τιμή σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Ενέργειας ΙΕΑ. 3 Πιο αναλυτικά, η ενεργειακή ασφάλεια είναι η διαθεσιμότητα επαρκών ενεργειακών πόρων για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών του κράτους σε προσιτή τιμή με αποδεκτό κοινωνικό και περιβαλλοντικό κόστος (Τσακίρης, 2018, σ. 92-134).

Η οπτική με την οποία τα κράτη αντιλαμβάνονται την ενεργειακή ασφάλεια είναι διαφορετική και ανάλογη με τα συμφέροντα τους. Τα κράτη- εξαγωγείς ενεργειακών πόρων αποσκοπούν στην ασφάλεια και την διατήρηση των εξαγωγών που αποτελούν κύριο παράγοντα για την οικονομία τους. Από την άλλη πλευρά, τα κράτη- εισαγωγείς επιδιώκουν την διασφάλιση της σταθερής και διαρκούς ροής ενεργειακών πόρων στην βέλτιστη προσιτή τιμή για την επιβίωση τους (Τσακίρης, 2018, σ. 92-134).

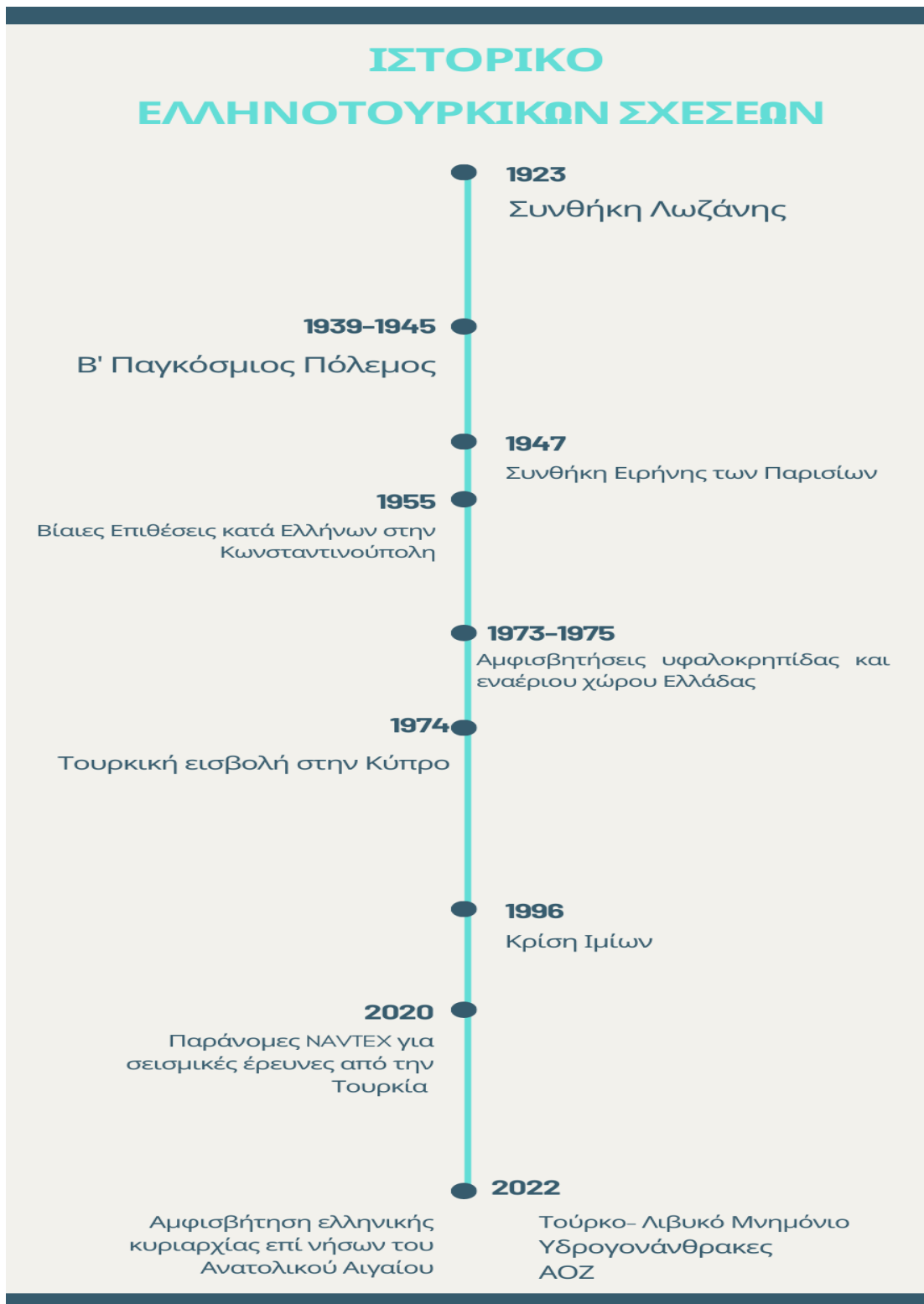
Κατά συνέπεια η ενεργειακή ασφάλεια και η επιλογή ενεργειακής πολιτικής αποτελεί ζήτημα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής για κάθε κράτος και καθορίζεται από τρεις βασικούς παράγοντες : (α) την διασφάλιση ικανών ενεργειακών αποθεμάτων, (β) την διασφάλιση πολλαπλών πηγών και προμηθευτών και (γ) την διασφάλιση της σταθερότητας εφοδιασμού (Τσακίρης, 2018, σ. 92-134).

Οι δράσεις της ενεργειακής ασφάλειας επεκτείνονται στο εσωτερικό των κρατών αλλά και σε επίπεδο διεθνών συνεργασιών. Επομένως, τα μέτρα ασφαλείας περιλαμβάνουν οικονομικά και πολιτικά κριτήρια σε συνδυασμό. Για τον λόγο αυτό, η επιτυχημένη στρατηγική ενεργειακής πολιτικής οφείλεται σε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση που λαμβάνει υπόψη όλες τις διαστάσεις ενεργειακής ασφάλειας οι οποίες είναι η εσωτερική πολιτική, η γεωπολιτική, η οικονομική και η πολιτική ασφαλείας (Bauman, 2008).

Η διάσταση της εσωτερικής πολιτικής αφορά την εφαρμογή πολιτικής των κρατών που αποσκοπεί στην εξασφάλιση της ικανότητας παραγωγής και εισαγωγής επαρκών ποσοτήτων ενεργειακών πόρων και την δυνατότητα κατασκευής, επέκτασης και συντήρησης των δικτύων και των αποθηκευτικών εγκαταστάσεων ενεργειακών πηγών. Η γεωπολιτική διάσταση περιλαμβάνει την παγκόσμια κατανομή των ενεργειακών πόρων και την μεταφορά τους συνήθως από δίκτυα που διασχίζουν πολλά κράτη. Επομένως, η ενεργειακή μεταφορά συνιστάται σε διεθνές εμπόριο, που απαιτεί συντονισμένη δράση, συνεργασία και συμμόρφωση των κρατών με τους διεθνείς κανόνες για την ομαλή λειτουργία και την αποφυγή διακοπής εφοδιασμού. Η οικονομική διάσταση επεκτείνεται στην εξασφάλιση δυνατότητας συνεχής κάλυψης της εγχώριας ζήτησης, οικονομικά προσιτής, η οποία ωστόσο καθορίζεται από εθνικούς και υπερεθνικούς παράγοντες με κανόνες που διέπουν την ενεργειακή αγορά. Με άλλα λόγια, η οικονομική διάσταση προσπαθεί να θωρακίσει την οικονομία ώστε να μπορεί να ανταπεξέλθει στις επιπτώσεις που επιφέρει αιφνίδια διακοπή εφοδιασμού ή μία ακραία αύξηση τιμών. Τέλος, η διάσταση της πολιτικής ασφάλειας αφορά τις εγκαταστάσεις παραγωγής, διανομής

ενέργειας και τα δίκτυα μεταφοράς τα οποία πρέπει να είναι ασφαλή απέναντι σε φυσικές καταστροφές, δολιοφθορές, τρομοκρατικές επιθέσεις και πολέμους (Energy Security).

2.6 Ιστορικό Πλαίσιο Ελληνοτουρκικών Σχέσεων

Εικόνα 1: Ιστορικό Ελληνοτουρκικών Σχέσεων.

Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει μια σύντομη ανασκόπηση της ιστορικής αναδρομής των σχέσεων Ελλάδας-Τουρκίας, με σημείο εκκίνησης τη δεκαετία του 1940, δηλαδή κατά την

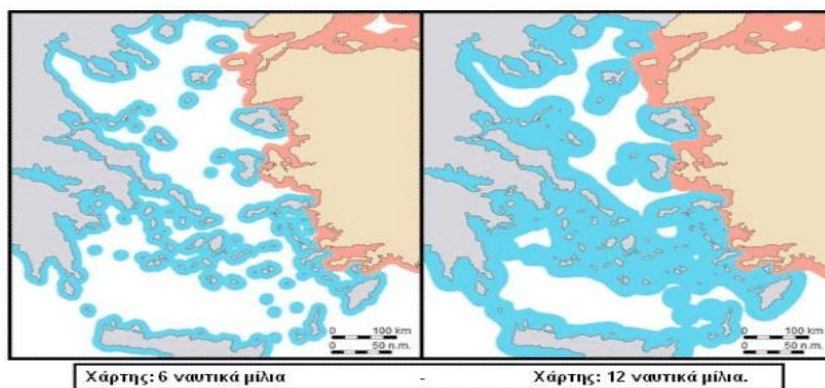
περίοδο του Β' παγκοσμίου πολέμου. Παρατηρώντας ανά τις δεκαετίες τις διμερείς σχέσεις μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας, διαφαίνεται μια έντονη αβεβαιότητα και μια συνεχής μεταβολή στις ισορροπίες ισχύος στην περιοχή του Αιγαίου. Ανατρέχοντας στην ιστορία, κατά τη διάρκεια του Β' παγκοσμίου πολέμου, η Τουρκία και η Ελλάδα υποστήριζαν εντελώς διαφορετικά μέτωπα, με την Ελλάδα να πολεμάει στο πλευρό των Δυνάμεων του Άξονα και την Τουρκία να υποστηρίζει σιωπηλά τη Χιτλερική Γερμανία, παρόλο που έδειχνε σχετικά ουδέτερη. Η ουδετερότητα της Τουρκίας αποτέλεσε την κύρια στρατηγική της στον πόλεμο, κάτι το οποίο προφανώς δεν ευνόησε τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και είχε μεγάλο αντίκτυπο σε αυτές (Στούκας, 2019), (Συρίγος, 2020, σ. 88-97).

Το τέλος του πολέμου βρίσκει αμφότερες τις χώρες κάτω από την ομπρέλα της Αγγλοαμερικανικής επιρροής και αργότερα του ΝΑΤΟ, επομένως και σε μια σχετική ηρεμία. Το 1955 όμως μετά από τη βομβιστική επίθεση στο τουρκικό προξενείο στη Θεσσαλονίκη, το μέρος όπου γεννήθηκε ο Κεμάλ Ατατούρκ, ήταν αρκετό για να ξεσηκωθούν οι Τούρκοι στην Κωνσταντινούπολη, οι οποίοι εξεγέρθηκαν. Βέβαια, κρίνεται αναγκαίο να αναφερθεί πως την ίδια περίοδο υπήρχε και το θέμα της Κύπρου, διότι οι Έλληνες διεκδικούσαν το νησί όπου οι Τούρκοι το θεωρούσαν ιδιοκτησία τους. Ακολούθησε μια νύχτα τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, όπου οι Τούρκοι προέβησαν σε αποτρόπαιες πράξεις κατά του ελληνισμού της Κωνσταντινούπολης καθώς βασάνισαν, βίασαν και σκότωσαν εκατοντάδες Έλληνες στους δρόμους, οι οποίοι διέμεναν εκεί, λεηλάτησαν τις περιουσίες και τα μαγαζιά τους και προσπάθησαν να τους αφανίσουν. Η νύχτα εκείνη έμεινε στην ιστορία ως τα «Σεπτεμβριανά» (Σαρίογλου & Σαρίογλου, 2005), (Συρίγος, 2020, σ. 202), (Υπουργείο Εξωτερικών).

Το επόμενο σοβαρό πλήγμα μεταξύ των ελληνοτουρκικών σχέσεων συνέβη το καλοκαίρι του 1974, όπου η Τουρκία εκμεταλλευόμενη και εμπνευσμένη από το πραξικόπημα και την εδραίωση της χούντας στην Ελλάδα, εισέβαλε παράνομα στην Κύπρο και κατάφερε να καταλάβει με στρατιωτικές επιχειρήσεις το Βόρειο κομμάτι της, δημιουργώντας το τουρκικό ψευδοκράτος της Βόρειας Κύπρου, και αργότερα καταλαμβάνοντας και την Αμμόχωστο (Κυπριακή Δημοκρατία/Υπουργείο Εξωτερικών). Με την στρατιωτική εισβολή στην Κύπρο, η Τουρκία επενέβη κάθε κανόνα του διεθνούς δικαίου περί της μη επέμβασης στα εσωτερικά των κρατών και της μη χρήσης ένοπλης στρατιωτικής βίας, σύμφωνα με τον Καταστατικό Χάρτη των Η.Ε (Cassese, 2012, σ. 411-438), (Συρίγος, 2020, σ. 219-235), (Υπουργείο Εξωτερικών).

Τρία χρόνια αργότερα ξεκίνησαν και οι αμφισβητήσεις της ελληνικής κυριαρχίας στο Αιγαίο, ενώ η παράνομη κατοχή στην Κύπρο συνεχιζόταν. Κατά τη διάρκεια της πρωθυπουργίας του Ετζεβίτ, οι Τούρκοι ξεκίνησαν τις έρευνες στο βυθό των χωρικών υδάτων στην Ελλάδα το 1977 με τον ωκεανογράφο «Χόρα», και το 1987 οι έρευνες συνεχίστηκαν με ένα δεύτερο ερευνητικό το «Σισμίκ». Οι δύο χώρες βρέθηκαν πολύ κοντά στον πόλεμο ιδιαίτερα μετά την ανακάλυψη του δεύτερου ερευνητικού στα ύδατα της Ελλάδας, ο οποίος και αποφεύχθηκε τελευταία στιγμή λόγω της σωστής διαχείρισης του Ανδρέα Παπανδρέου και της αλλαγής της πορείας του ερευνητικού (Στούκας, 2020), (Συρίγος, 2020, σ. 315-325).

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 η Τουρκία απειλεί ξεκάθαρα την Ελλάδα με πόλεμο, εάν εκείνη αποφασίσει να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα, το οποίο αποτελεί δικαίωμα της σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο. Το πρόβλημα της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο, η επέκταση των εναέριων και των υδάτινων συνόρων σε 10 και 12 ναυτικά μίλια (Εικόνα 2) αντίστοιχα, οι αμφισβητήσεις των κεκτημένων της Ελλάδας που έχουν θεσπιστεί με διεθνείς συνθήκες ή έχουν διαμορφωθεί σε διεθνείς οργανισμούς, είναι μερικά από τα ζητήματα που ταλαιπωρούν τις δύο πλευρές και παρουσιάζουν παθογένειες στις διμερείς τους σχέσεις αλλά και στις διεθνείς σχέσεις γενικότερα (Συρίγος, 2020, σ. 433-524), (Ρούκουνας, 2021, σ. 155-157).

Εικόνα 2: Χωρικά Ύδατα Ελλάδας.

Πηγή: Καθημερινή (2020).

Στα τέλη της δεκαετίας, η αναθεωρητική πολιτική της Τουρκίας συνεχίστηκε καθώς υπήρξε μια από τις σοβαρότερες παραβιάσεις από πλευράς της Τουρκίας κατά της

ελληνικής κυριαρχίας στο Αιγαίο, όπου οι Τούρκοι αμφισβήτησαν τα κεκτημένα της Ελλάδας και συγκεκριμένα τις βραχονησίδες στα Ίμια (Συρίγος, 2020, σ. 465-479). Η θεσμική υπεροχή του Ελληνικού κράτους, το οποίο πέρα από τη στεριά απαρτίζεται από πλήθος νησιών, του δίνει την αποκλειστική αρμοδιότητα ελέγχου στο Αιγαίο, κάτι το οποίο οι Τούρκοι προσπαθούν να ανατρέψουν εδώ και δεκαετίες (Ροζάκης, 2021, σ. 32-96),(Αλεξανδρής κ.ά., 1991, σ. 121-122). Πιο αναλυτικά, οι βραχονησίδες των Ιμίων, οι οποίες ανήκουν στα Δωδεκάνησα, προσαρτήθηκαν στην Ελλάδα έπειτα από το τέλος του Β΄ παγκοσμίου πολέμου, όταν οι Ιταλοί προχώρησαν μαζί με την Ελλάδα στην υπογραφή της Συνθήκης της Ειρήνης των Παρισίων (1947), όπου οι πρώτοι παραχώρησαν στην Ελλάδα τα Δωδεκάνησα μαζί με τις παρακείμενες βραχονησίδες (Συρίγος, 2020, σ. 103). Οι τουρκική ρητορική ήταν εμφανώς αντίθετη σε αυτό και δεν δέχονταν πως οι συγκεκριμένες νησίδες ανήκαν στην Ελλάδα. Συνεπώς, στα τέλη του 1995 έως και τις αρχές του 1996, ένα τουρκικό πλοίο προσάραξε στις βραχονησίδες των Ιμίων. Η κρίση στην περιοχή των Ιμίων κλιμακώθηκε με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί θερμό επεισόδιο ανάμεσα στις δύο χώρες, οι οποίες βρέθηκαν στα πρόθυρα του πολέμου. Για ακόμη μια φορά, ο διάλογος και η διπλωματία προωθήθηκε με τη συμβολή των ΗΠΑ και το επεισόδιο έλαβε τέλος πριν κλιμακωθεί περαιτέρω η σύγκρουση. Παρόλα αυτά, η περιοχή των Ιμίων κηρύχτηκε ως ουδέτερη/αποστρατικοποιημένη ζώνη (Μπαλάσης, 2020), (Συρίγος, 2020, σ. 465-479).

Στις αρχές του 21ου αιώνα, οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών δεν χειροτέρεψαν αλλά ούτε και βελτιώθηκαν ιδιαίτερα, καθώς η Τουρκία συνεχίζει τις παραβιάσεις και την επιθετική ρητορική απέναντι στην Ελλάδα, διεκδικώντας τα νησιά του Αιγαίου. Από τη μια, με την οικονομική κρίση του 2008-2010, η Ελλάδα ασχολήθηκε περισσότερο με δικά της εσωτερικά προβλήματα οικονομικής και κοινωνικοπολιτικής φύσεως, αγνοώντας τις διάσπαρτες παρενοχλήσεις της Τουρκίας, η οποία πραγματοποιούσε μικρής κλίμακας προκλήσεις, όπως παραβιάσεις στον ελληνικό εναέριο χώρο (Μπαλάσης, 2020). Η Τουρκία από την άλλη είχε να αντιμετωπίσει και εκείνη εσωτερικά προβλήματα, όπως η οικονομική και η υγειονομική κρίση. Επιπλέον, έπειτα από το πραξικόπημα του 2014, ο Ερντογάν άλλαξε εντελώς τη στρατηγική του, η οποία έγινε εμφανώς πιο επιθετική απέναντι στην Ελλάδα και κανείς θα μπορούσε να την χαρακτηρίσει σχεδόν παράλογη. Ο ίδιος κατάφερε να γίνει Πρόεδρος από πρωθυπουργός, αναθεωρώντας το σύνταγμα από κοινοβουλευτικό σε προεδρικό σύστημα διακυβέρνησης. Απώτερος σκοπός του ήταν το όνειρο μιας Γαλάζιας Πατρίδας, δηλαδή μιας πατρίδας όμοιας με την Οθωμανική

Αυτοκρατορία (Βενιζέλος, 2020, σ. 125-27), (Συρίγος, 2020, σ. 761-771), (Χριστοφής, 2022, σ. 197-214), (Νταβούτογλου, 2022, σ. 441-486).

Δύο χρόνια μετά την αναθεώρηση του συντάγματος ξεκίνησαν ξανά οι παράλογες απαιτήσεις/διεκδικήσεις από πλευράς της Τουρκίας, όπου αυτές συμπεριλάμβαναν λεκτικές απειλές πολέμου, εδαφικές διεκδικήσεις, παραβιάσεις από αέρος και από τη θάλασσα κ.ά. Η στρατηγική της Τουρκίας συνεχίζει μέχρι και σήμερα να είναι ιδιαίτερος επιθετική και άκρως προκλητική για την Ελλάδα (Μπαλάσης, 2020). Η Τουρκία επιδιώκει εμφανώς τη συρρίκνωση του Ελλαδικού χώρου και συνεχώς αρνείται την από κοινού προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο ώστε να οριοθετηθεί το θέμα της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο (Αλεξανδρής κ.ά., 1991, σ. 121-122).

Επιπροσθέτως, η Τουρκία φαίνεται να εμπλέκεται σε διάφορα μέτωπα ταυτόχρονα, τα οποία ήταν αποτέλεσμα της Αραβικής Άνοιξης το 2011, όπως στον πόλεμο με τη Συρία και στη Λιβύη. Η Τουρκία επιδεικνύει μια συμπεριφορά παραλογοισμού αλλά παράλληλα οι αποφάσεις της στοχεύουν στην ανεξαρτητοποίηση της στο θέμα της ενεργειακής ασφάλειας. Για παράδειγμα, η περιοχή της Λιβύης έχει αναγνωρισθεί ως πλούσια σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Επιπλέον, με την εμπλοκή της στον εμφύλιο πόλεμο της Λιβύης, υπογράφηκε το Τούρκο- Λιβυκό μνημόνιο με το οποίο αμφισβητείται η κυριαρχία της Ελλάδας στα ελληνικά ύδατα. Το μνημόνιο αυτό έχει επισήμως αναγνωρισθεί ως παράνομο από τη διεθνή κοινότητα, παρόλα αυτά ο Ερντογάν και οι υποστηρικτές του δεν αλλάζουν τη ρητορική τους (Aktürk, 2017, σ. 87-96), (Κυρανούδη, 2019).

Κρίνεται αναγκαίο να αναφερθεί πως η Τουρκία δημιουργώντας παράνομα τετελεσμένα, αμφισβητώντας εντελώς τις υπογεγραμμένες διεθνείς συνθήκες και διαστρεβλώνοντας τους κανόνες του διεθνούς δικαίου και της διεθνούς συμπεριφοράς, απαιτεί και διεκδικεί νησιά στο Αιγαίο, καταπατάει τα διεθνή ύδατα και πολλά άλλα, δίχως καμία επίπτωση. Αυτό βεβαίως είναι κάτι το οποίο πρέπει να προβληματίσει τη διεθνή κοινότητα, το ΝΑΤΟ, τον ΟΗΕ, καθώς η Τουρκία έχει προβεί σε παράνομες πράξεις, υιοθετεί μια επεκτατική και αναθεωρητική πολιτική, όπως και χουντικές συμπεριφορές επαναλαμβανόμενα, συνεχίζοντας σχεδόν ανενόχλητη να παρενοχλεί τη γειτονική της χώρα, την Ελλάδα. Λαμβάνοντας υπόψη πως η σχετική αδιαφορία και η μη συμμετοχή της διεθνούς κοινότητας στην ιστορία με την Κύπρο ανακυκλώνει συμπεριφορές καθώς το πρόβλημα του Κυπριακού παραμένει άλυτο μέχρι και σήμερα, θα πρέπει να

προβληματίσει τους αρμόδιους ενδεχομένως να ασχοληθούν πιο σοβαρά αυτή τη φορά με την παράλογη και επικίνδυνη, θα τολμούσε κανείς να πει, συμπεριφορά της Τουρκίας προς την Ελλάδα στο Αιγαίο (Συρίγος, 2020, σ. 780-792), (Ηρακλείδης, 2020, σ. 27-74).

Κεφάλαιο 3: Ενεργειακή Ασφάλεια Ελλάδας και Τουρκίας

Μέσα από την ανάλυση του παρόντος κεφαλαίου, θα γίνει μια προσπάθεια να απαντηθεί το κύριο και βασικό ερευνητικό ερώτημα της παρούσας διπλωματικής εργασίας, το οποίο έγκειται στην εξεύρεση της συμβολής της ενεργειακής πολιτικής και ασφάλειας, την οποία ακολουθεί κάθε χώρα ξεχωριστά (Ελλάδα- Τουρκία) όσο αφορά την εξυπηρέτηση των εθνικών τους συμφερόντων αντίστοιχα.

Τα ερευνητικά υπό-ερωτήματα που θα πλαισιώσουν το συγκεκριμένο κεφάλαιο, με σκοπό να απαντηθεί το κύριο ερευνητικό ερώτημα είναι τα ακόλουθα:

- Ποιά η ενεργειακή πολιτική η οποία ακολουθεί η Τουρκία ;
- Ποιά τα εθνικά συμφέροντα και οι επιδιώξεις της Τουρκίας;
- Ποιά η ενεργειακή πολιτική η οποία ακολουθεί η Ελλάδα;
- Ποιά τα εθνικά συμφέροντα της Ελλάδας; Αποτελούν κοινά συμφέροντα και για τους συμμάχους της;
- Που εντοπίζονται οι διαφορές των δύο χωρών; Αναλυτικότερα, ποια είναι τα ζητήματα αντιπαράθεσης, αν και κατά πόσο μπορούν οι διαφορές αυτές να επιλυθούν μέσα σε κλίμα συνεργασίας για την διασφάλιση ενέργειας στην Ευρώπη από τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής.

Η απάντηση στα παραπάνω ερευνητικά υπό-ερωτήματα θα δοθεί μέσα από την ανάλυση των δύο χωρών σε επίπεδο ενέργειας και στρατηγικής μέσα στο γεωπολιτικό και γεωστρατηγικό περιβάλλον της Ανατολικής Μεσογείου, με την χρήση μοντέλων ανάλυσης από την σχετική βιβλιογραφία. Αρχικά, θα παρουσιασθούν τα ενδιαφερόμενα και τα εμπλεκόμενα μέρη, πρωτεύοντα και δευτερεύοντα (Stakeholder's Analysis) που επηρεάζουν την ισορροπία της περιοχής σε πολιτικό, ενεργειακό και στρατηγικό επίπεδο. Έπειτα, θα ακολουθήσει η ανάλυση της ενεργειακής ασφάλειας κάθε χώρας ξεχωριστά και θα παρουσιασθούν τα εθνικά συμφέροντα και οι επιδιώξεις Ελλάδας και Τουρκίας. Στο τέλος του 4^ο κεφαλαίου θα παρουσιασθούν τα ελληνοτουρκικά ζητήματα και μέσα από τον μοντέλο στρατηγικής ανάλυσης SWOT που προέρχεται από τον τομέα των επιχειρήσεων και έχει εφαρμογή στις Διεθνείς Σχέσεις, θα παρουσιαστούν για κάθε χώρα τα Ισχυρά σημεία, τα Αδύναμα σημεία, οι Ευκαιρίες και οι Απειλές στο πλαίσιο εξαγωγής

συμπερασμάτων σχετικά με τις ικανότητες τους, τα επιδιωκόμενα συμφέροντα, την ενεργειακή πολιτική και την στρατηγική που ακολουθούν.

3.1 Ενεργειακή Ασφάλεια στην Ανατολική Μεσόγειο

Η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί πρωταρχικό μέλημα για όλα τα κράτη παγκοσμίως, εφόσον η ενέργεια είναι αναγκαία σε πολλούς τομείς της καθημερινής ζωής, λαμβάνοντας ζωτική σημασία για το βιοτικό επίπεδο. Παράλληλα, τα επίπεδα της ενέργειας και των πηγών που προσφέρουν την ενέργεια στα κράτη δεν είναι ίσα κατανομημένα ανά τα κράτη, με αποτέλεσμα να υπάρχουν ανισορροπίες και κατ' επέκταση πολλές εξαγωγές, ώστε η ενέργεια να κατανέμεται σε όλους. Οι ενεργειακές στρατηγικές αφορούν έρευνες και εξορύξεις υδρογονανθράκων, συνεργασίες οι οποίες οδηγούν στην ενεργειακή ασφάλεια και δημιουργία κατάλληλων υποδομών (Stergiou, 2017, σ. 320-334), (Στεργίου, Ulusoy, Blondheim, 2019, σ. 51-66).

Η Ανατολική Μεσόγειο, ως σταυροδρόμι Μέσης Ανατολής, Ασίας, Αφρικής και Ευρώπης αποτελεί περιοχή μεγάλης στρατηγικής σημασίας. Επιπρόσθετα, πέραν των εμπορικών δρόμων, η ανακάλυψη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων σε Ισραήλ, Αίγυπτο και Κύπρο δημιουργεί γεωοικονομικό και γεωπολιτικό πλεονέκτημα στην περιοχή που προστάζει τα κράτη να αποφασίσουν σχετικά με την εκμετάλλευσή τους και να δημιουργήσουν συνεργασίες (Halliday, 2010, σ. 369-428), (Maris, Flouros, Galariotis, 2020).

Στην περίπτωση της Ανατολικής Μεσογείου, τα ενδιαφερόμενα μέρη απαρτίζονται από τις χώρες που βρίσκονται στην περιοχή, δηλαδή την Ελλάδα, την Τουρκία, την Κύπρο, το Ισραήλ, την Αίγυπτο, την Ιορδανία, την Λίβανο και την Παλαιστίνη (Ελληνικό Ινστιτούτο Μελετών, 2017, σ. 187-214). Εμπλεκόμενα μέρη, αποτελούν ακόμα, δυνάμεις που δεν βρίσκονται στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου αλλά επηρεάζονται από τις αποφάσεις των χωρών- ενδιαφερόμενων μερών, δηλαδή η Ευρώπη, οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και η Ρωσία (Στεργίου, Ulusoy, Blondheim, 2019, σ. 51-66), (Maris, Flouros, Galariotis, 2020).

Στα ζητήματα ενεργειακής ασφάλειας, πρωταρχικός σκοπός των ενδιαφερόμενων μερών είναι για τις χώρες καταναλωτές ενέργειας η εξασφάλιση της απαραίτητης ενέργειας για το σύνολο του πληθυσμού με το ελάχιστο δυνατό κόστος, ενώ για τις χώρες παραγωγούς ενέργειας σκοπός είναι η προσφορά στην διεθνή αγορά με το μέγιστο δυνατό κέρδος. Επιπρόσθετα, ύψιστο συμφέρον αποτελεί η δημιουργία συνεργασίας και η διένεξη

συμμαχιών με χώρες με τις οποίες υπάρχουν κοινά συμφέροντα και θα εξασφαλιστεί με τον τρόπο αυτό η σταθερότητα στην περιοχή, όπως η συμφωνία ανάμεσα σε Ελλάδα-Κύπρο- Ισραήλ, η διμερής συνεργασία Αιγύπτου- Κύπρου και Αιγύπτου- Ελλάδας (Ελληνικό Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών, 2017, σ. 185-214), (Υπουργείο Εξωτερικών,2022).

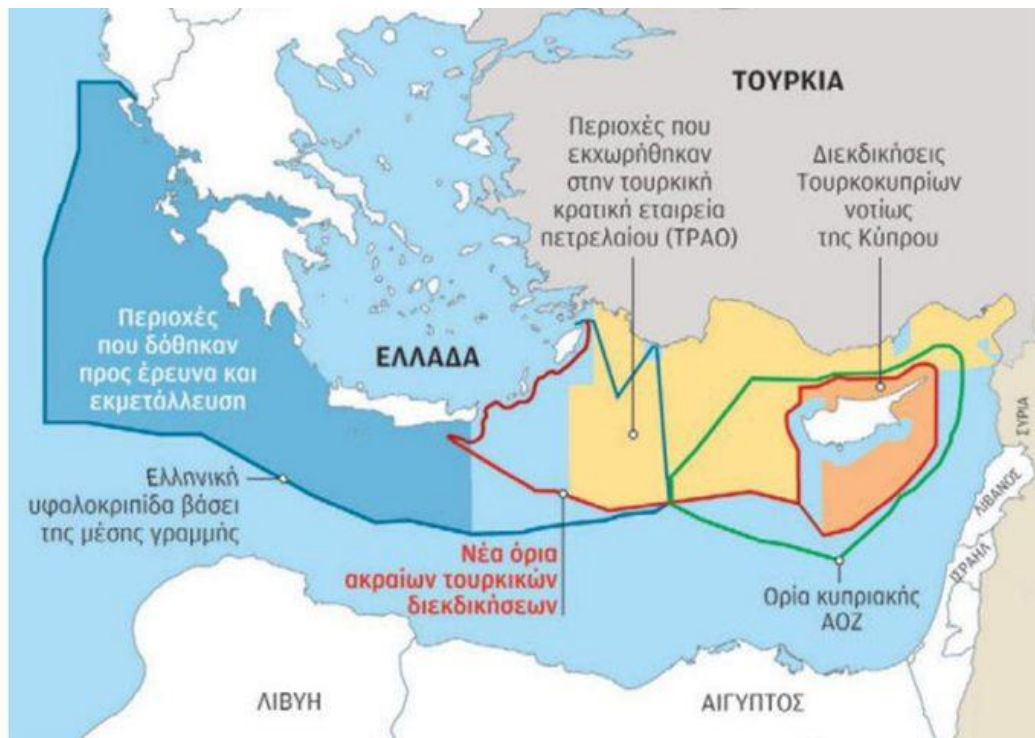
Σε αντίθεση με το κλίμα συνεργασίας στην περιοχή, οι συγκρούσεις μεταξύ των χωρών διαταράσσουν την σταθερότητα και την κερδοφόρα συνεργασία. Τα προβλήματα εντείνονται:

στην οριοθέτηση ΑΟΖ ανάμεσα σε Ελλάδα- Τουρκία, στην αμφισβήτηση νησιών του Ανατολικού Αιγαίου από την Τουρκία (Ηρακλείδης, 2020, σ. 17-74) και στην τούρκικη προκλητικότητα με αποκορύφωμα την υπογραφή μνημονίου μεταξύ Τουρκίας- Λιβύης που περιλαμβάνει κομμάτι της ελληνικής ΑΟΖ χωρίς να υπολογίζει την ύπαρξη της νήσου Κρήτης και της νήσου Καστελλόριζο. (Το Βήμα, 2022), (Εικόνα 3). Ακόμη, η οριοθέτηση ΑΟΖ Κύπρου- Τουρκίας (Εικόνα 4), η ανυποχώρητη στάση στις προσπάθειες επίλυσης του Κυπριακού και η μη αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας (Τζιάρρας, 2016, σ. 90-95). Επιπλέον, η οριοθέτηση ΑΟΖ σε Αίγυπτο- Ισραήλ και αμφισβήτηση δικαιοδοσίας των κοιτασμάτων Levithian από την Αίγυπτο (Halliday, 2010, σ. 369-428), (Ελληνικό Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών, 2017, σ. 185-214).

Εικόνα 3: Τούρκο- Λιβυκό μνημόνιο.

Πηγή: Defence Point (2022).

Εικόνα 4: Τουρκικές Διεκδικήσεις.

Πηγή: Καθημερινή (2019).

Όλα τα παραπάνω προβλήματα αποτελούν αντικρουόμενα συμφέροντα και δεν επιτρέπουν τη συνεργασία των χωρών αυτών επιφέροντας σοβαρές επιπτώσεις στην εκμετάλλευση των κοιτασμάτων και στην ενεργειακή τους εξέλιξη. (Ηρακλείδης, 2020, σ. 17-74).

Δευτερευόντως, για τα εμπλεκόμενα μέρη που βρίσκονται εκτός της περιοχής παρατηρούνται επίσης αντικρουόμενα συμφέροντα. Με την έναρξη του πολέμου Ουκρανίας- Ρωσίας η Ευρώπη επέβαλε κυρώσεις στην Ρωσία και σταμάτησε την προμήθεια φυσικού αερίου (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2022). Το γεγονός αυτό υποστηρίζεται από την Αμερική και αναγκάζει την Ρωσία να εντοπίσει διαφορετική δίοδο εξαγωγής παραδείγματος χάρι την Τουρκία ως σύνδεσμο παροχής ενεργειακών πόρων στην ΕΕ. Ταυτόχρονα, δημιουργεί την ανάγκη εναλλακτικής λύσης και παροχής φυσικού αερίου της Ευρώπης μέσα από την συνεργασία Ελλάδας- Κύπρου- Ισραήλ (Ελληνικό Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών, 2017, σ.185-214).

3.2 Ενεργειακή Ασφάλεια Τουρκίας

Εντός ενός συνεχώς μεταβαλλόμενου διεθνούς συστήματος, δίνεται η ευκαιρίες στις μεσαίες δυνάμεις να αυξήσουν/μεγιστοποιήσουν την ισχύ τους, ώστε να επικρατήσουν

στις διεθνείς σχέσεις και να αποκτήσουν φυσικά διεθνή επιρροή. Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, η Τουρκία εμφανίζεται ως μια μεσαία δύναμη, η οποία επηρεαζόμενη από τις νέες τάσεις και την πολυπολικότητα που διέπει το διεθνές σύστημα, αποβλέπει στην περαιτέρω ενδυνάμωση της, ακολουθώντας μια αρκετά επιθετική στρατηγική, σε ενεργειακό και μη επίπεδο. Το μεγαλύτερο και ίσως σημαντικότερο εμπόδιο που συναντά η Τουρκία ώστε να πετύχει τις επιδιώξεις της είναι η εξάρτηση της ενεργειακά από εξωτερικούς παράγοντες. Παρόλα αυτά, λόγω της γεωπολιτικής της θέσης, είναι ικανή να αποκτήσει κάποιο βαθμό ενεργειακής ανεξαρτησίας. Η κύρια επιδίωξη της είναι να αποτελέσει κάποια στιγμή έναν διεθνή ενεργειακό κόμβο, μεταξύ Ανατολής και Δύσης (Τσακίρης, 2018, σ. 92-134). Συνεπώς, η ίδια γνωρίζοντας της δυνατότητες της λόγω της γεωπολιτικής της θέσης στο διεθνές σύστημα, επιθυμεί να αναγνωρισθεί ως μια δυνατή περιφερειακή δύναμη, η οποία θα έχει τη δυνατότητα να συμμετέχει αλλά και να επηρεάζει τις αποφάσεις σχετικά με την ενέργεια και όχι μόνο, μεταξύ Ανατολής και Δύσης (Πρωτόπαπας, 2013).

Προχωρώντας στην ανάλυση, αξίζει να αναφερθεί πως η Τουρκία αποτελεί μια χώρα η οποία δίνει την απαραίτητη σημασία στην ενεργειακή της ασφάλεια, με απώτερο σκοπό να γίνει ανεξάρτητη από άλλες αγορές. Η στρατηγική της σχετικά με την εξωτερική της πολιτική ενδεχομένως πολλές φορές μπορεί να φαίνεται παράλογη, παρόλα αυτά η στρατηγική της για την ενεργειακή της πολιτική είναι αρκετά μεθοδική, κάτι το οποίο επιβεβαιώνουν οι αριθμοί οι οποίοι εντοπίστηκαν σε διάφορες σχετικές έρευνες σχετικά με το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο. Γνωρίζοντας τις ευαίσθητες ισορροπίες, η Τουρκία επιθυμεί την ενεργειακή ανεξαρτησία από χώρες όπως το Ιράν, το Ιράκ και τη Ρωσία. Πιο συγκεκριμένα, η ίδια αποτελεί πλέον την πρώτη χώρα στην Ευρώπη με τις περισσότερες εξορύξεις πετρελαίου και φυσικού αερίου, παίρνοντας τη θέση της Νορβηγίας (Stergiou, 2017, σ. 320-344), (Στεργίου, Ulusoy, Blondheim, 2019, σ. 51-66). Η ενεργειακή της εξάρτηση από τις εισαγωγές κάνει επιτακτική την ανάγκη για περαιτέρω αύξηση της ενεργειακής της ασφάλειας, με σκοπό να γίνει ανεξάρτητη. Επιπλέον, η ενεργειακή στρατηγική της Τουρκίας, δίνει προτεραιότητα στη βιώσιμη ανάπτυξη καθώς και σε ενδεχόμενους κινδύνους στο περιβάλλον. Επιπροσθέτως, έχει στρέψει την προσοχή της και στην πυρηνική ενέργεια με σκοπό την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Μολονότι δε διαθέτει ακόμη κάποιο πυρηνικό εργοστάσιο, η κατασκευή ενός τέτοιου είναι μέσα στα σχέδια της (Πρωτόπαπας, 2013). Ως εκ τούτου, η ανακάλυψη και η αύξηση των

ανανεώσιμων πηγών ενέργειας αποτελεί κύριο μέλημα της Τουρκίας (Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs).

Τα μεγαλύτερα ποσοστά ηλεκτρικής ενέργειας της Τουρκίας παράγονται από άνθρακα, φυσικό αέριο και υδροηλεκτρική ενέργεια. Σε μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού και βελτίωσης της ενεργειακής ασφάλειας της, η Τουρκία στρέφεται σε μια πιο οικολογική ενεργειακή πολιτική, αυξάνοντας τα αποθέματα της σε αιολική, γεωθερμική και ηλιακή ενέργεια. Επομένως, η ηλεκτροπαραγωγή της Τουρκίας κατανέμεται σε φυσικό αέριο στο 33,2%, σε άνθρακα στο 30,9%, σε αιολική ενέργεια στο 9,4%, σε υδροηλεκτρική στο 16,7%, σε ηλιακή στο 4,2% και σε γεωθερμία στο 3,2%. Το υπόλοιπο 2,4% προέρχεται από άλλες πηγές (Ministry of Energy and Natural Resources, 2022). Αυτό έχει ως στόχο την αύξηση της χρήσης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας για την ηλεκτροπαραγωγή. Πιο συγκεκριμένα, η Τουρκία έχει επικεντρωθεί στην ενίσχυση πολιτικών σχετικά με την εξερεύνηση και ανακάλυψη φυσικού αερίου και πετρελαίου, όπως και τη δημιουργία σχετικών υποδομών, για παράδειγμα τους αγωγούς και τους τερματικούς σταθμούς LNG, οι οποίοι διαθέτουν μεγάλη χωρητικότητα (IEA, 2022).

Αναφορικά με το φυσικό αέριο, τα αποθέματα αυξήθηκαν τα τελευταία χρόνια στην Τουρκία, ιδιαιτέρως από το 2018 κατά 20% και το 2019 κατά 11%, λόγω της ανακάλυψης νέων κοιτασμάτων μέσω γεωτρήσεων (Ministry of Energy and Natural Resources, 2022). Λόγω του ορυκτού πλούτου της Μαύρης Θάλασσας και της περιοχής της Μεσογείου η Τουρκία επιτυγχάνει τις έρευνες της με θαλάσσιες γεωτρήσεις, προκειμένου να αυξήσει τα αποθέματα της σε ενεργειακούς πόρους και να βελτιώσει την ενεργειακή της ασφάλεια. Επιπρόσθετος στόχος αποτελεί η δημιουργία της χώρας ως ένα κέντρο εμπορίου, το οποίο θα εξάγει φυσικό αέριο σε άλλες χώρες και θα αποτελεί μακροπρόθεσμα ένα διάυλο μεταφοράς φυσικού αερίου και πετρελαίου μεταξύ Ανατολής και Δύσης (Ritchie, et.al., 2022).

Όσο η ενεργειακή ζήτηση εντός αλλά και εκτός της Τουρκίας μεγαθύνεται, οι εναλλακτικές μορφές ενέργειας διαδραματίζουν καθοριστική σημασία με αύξηση της ζήτησης. Η μείωση της χρήσης άνθρακα, η αποκέντρωση, η ποικιλομορφία και η ψηφιοποίηση είναι μερικές από τις καινοτομίες, οι οποίες θεωρητικά μπορούν να οδηγήσουν σταδιακά τη μείωση των τιμολογίων σχετικά με την ενέργεια. Παρόλα αυτά αξίζει να αναφερθεί πως σήμερα πολλά από τα γεγονότα τα οποία συμβαίνουν σε παγκόσμιο επίπεδο, έχουν αυξήσει εμφανώς τις τιμές στην ενέργεια, καθώς επίσης

απειλούν την ανθρωπιστική, επισιτιστική, οικονομική και στρατιωτική ασφάλεια των κρατών διεθνώς (Bayraktar, 2018, σ. 20-26), (MusabayBaki, 2022, σ 26-52).

Παρατηρείται πως ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες προωθείται σε διεθνές επίπεδο η πράσινη ενέργεια, η οποία είναι σαφώς φιλικότερη προς το περιβάλλον, αναζητώντας και χρησιμοποιώντας πλέον ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Η διεθνής κοινότητα έχει προχωρήσει σε ενέργειες, στις οποίες λαμβάνει μέρος και η Τουρκία, όπως είναι για παράδειγμα η υπογραφή της Συμφωνίας του Παρισιού (2016), με σκοπό να περιοριστούν οι κίνδυνοι, οι οποίοι συσχετίζονται με την κλιματική αλλαγή και την αύξηση της θερμοκρασίας. Κύριος στόχος ήταν να περιοριστεί το φαινόμενο του θερμοκηπίου, ενισχύοντας την ενεργειακή απόδοση και επιδιώκοντας χαμηλότερα ποσοστά άνθρακα (Erat, et. Al., 2020).

Πιο συγκεκριμένα, η Τουρκία τις τελευταίες δεκαετίες έχει στρέψει το ενδιαφέρον της στην ενεργειακή πολιτική και την ενεργειακή ασφάλεια, λαμβάνοντας υπόψη της την προστασία του περιβάλλοντος και πάντα με γνώμονα τον αυξανόμενο πληθυσμό και κατ' επέκταση την αυξανόμενη ανάγκη για ενέργεια (Bayraktar, 2018, σ. 20-26). Παρόλο που εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τρίτες χώρες όσο αφορά την παροχή ενέργειας, η ίδια έχει κάνει άλματα σχετικά με τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, καθώς έχει θεσπίσει και ακολουθεί μια ενεργειακή πολιτική, η οποία στοχεύει στη μείωση του φαινομένου του θερμοκηπίου, έχοντας μακροπρόθεσμα οφέλη και στόχους (Erat, et. Al., 2020). Επιπλέον, στη διεθνή βιβλιογραφία αναφέρεται πως η Τουρκία θα έχει τη μεγαλύτερη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη ενεργειακά σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες οι οποίες ανήκουν στον Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας (Δ.Ο.Ε.) (BiroI, 2021).

Μελλοντικοί ενεργειακοί στόχοι

Η ενεργειακή πολιτική της Τουρκίας έως το 2040, στοχεύει στην ανάδειξη της ίδιας σε έναν παγκόσμιο περιφερειακό δρώντα βασιζόμενη σε μεγάλο βαθμό στην ασφάλεια, στον εφοδιασμό, τον εντοπισμό και την προβλεπτικότητα της αγοράς. Καθώς η ζήτηση της ενεργειακής ασφάλειας μετατοπίζεται σταδιακά από τη Δύση στην Ανατολή, η Τουρκία στοχεύει έως το 2040 να πετύχει τον παραπάνω στόχο, όπως επίσης και να ανεξαρτητοποιηθεί ενεργειακά από τυχόν τρίτες χώρες και να αυξήσει τη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας όπως και το σχέδιο για την πυρηνική ενέργεια ως μέσο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Μέχρι το 2023, η Τουρκική ενεργειακή στρατηγική έθετε ως προτεραιότητα την εξοικονόμηση ενέργειας σε επίπεδο της τάξεως του 14% όσο

αφορά την πρωτογενή ενέργεια, και την εξοικονόμηση 23,9 τόνους πετρελαίου (Bayraktar, 2018, σ. 20-26).

Επιπροσθέτως, η Τουρκία από παλαιά είχε δηλώσει την επιθυμία της για την κατασκευή εργοστασίου πυρηνικής ενέργειας. Λόγω της ανταγωνιστικότητας της διεθνούς αγοράς η Τουρκία επιθυμούσε να προχωρήσει σε καινοτόμες ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, όπως είναι η πυρηνική. Συνεπώς σε συνεργασία με τη Ρωσία, η Τουρκία προχώρησε στην κατασκευή ενός πυρηνικού εργοστασίου στην επαρχία Akkuyu της Μερσίνα, με σκοπό την παραγωγή ενέργειας, το οποίο ενδεχομένως να τεθεί σε λειτουργία έως το 2023. Η συνεργασία των δύο χωρών αναφορικά με την κατασκευή του εργοστασίου, καταδεικνύει ιδιαίτερα τη στενή οικονομική τους σχέση (Ozturk & Ozturk, 2018, σ. 52-60), (Bayraktar, 2018, σ. 20-26).

Η υποτίμηση της τουρκικής λίρας οδηγεί την Τουρκία σε πολιτικές συμφωνίες με σκοπό την οικονομική ενίσχυση από τις χώρες του Κόλπου, όπως είναι το Κατάρ και η Σαουδική Αραβία, με σκοπό να σωθεί το εθνικό της νόμισμα και να προχωρήσει επιτυχώς την ενεργειακή της στρατηγική (Τσιλιόπουλος, 2021). Επιπλέον, εκμεταλλεζόμενη τη γεωγραφική της θέση, η οποία βρίσκεται ανάμεσα σε δύο ηπείρους (Ασία και Ευρώπη), προσπαθεί να αποτελέσει έναν κόμβο μεταφοράς φυσικού αερίου και πετρελαίου. Μέσω ενός αγωγού ο οποίος θα ξεκινάει από Τουρκμενιστάν, με τη μεταφορά να γίνεται αρχικά μέσω του Αζερμπαϊτζάν, πρόκειται να γίνει το βασικό σημείο διέλευσης ενέργειας μεταξύ των δύο ηπείρων (Ozturk&Ozturk, 2018, σ. 52-60).

Οι βασικοί πυλώνες της ενεργειακής στρατηγικής και πολιτικής της Τουρκίας έως το 2040 συζητήθηκαν και υιοθετήθηκαν εν τέλει στην 8^η Σύνοδο Κορυφής στην Κωνσταντινούπολη από τον Οργανισμό των Τουρκογενών Κρατών. Κύριος σκοπός αποτελούσε η συνεργασία των κρατών αυτών σε πολλαπλά επίπεδα, συμπεριλαμβανομένου και εκείνο της ενεργειακής ασφάλειας. Επιπλέον στόχοι ήταν η διοικητική ανάπτυξη των κρατών μελών του οργανισμού με σκοπό να εξυπηρετούνται τα συμφέροντα τους και να παρουσιάζονται ως ισχυροί διεθνείς δρώντες με γνώμονα την αλληλεγγύη μεταξύ τους. Επιπροσθέτως, προωθήθηκε ιδιαίτερα η σημασία της συνεργασίας με τρίτους/εξωτερικούς δρώντες σε μια προσπάθεια να ενισχυθεί η ανθεκτικότητα σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο (Musabay Baki, 2022, σ. 26-52).

3.3 Εθνικά Συμφέροντα και Επιδιώξεις-Τουρκία

Κρίνεται αναγκαίο να αναφερθεί πως εκτός από το κομμάτι της ενεργειακής ασφάλειας και της επιδίωξης της ως μια περιφερειακή δύναμη, μια από τις επιδιώξεις της είναι η εισαγωγή της στην Ε.Ε. Η συζήτηση αυτή είναι αρκετά πολύπλοκη, καθώς η ίδια η συμπεριφορά της Τουρκίας είναι αμφιλεγόμενη σχετικά με το ζήτημα αυτό. Πολλές ήταν οι προσπάθειες στο παρελθόν οι οποίες αποσκοπούσαν στην προσχώρηση της Τουρκίας στην Ε.Ε, ιδιαίτερα μετά την ένταξη της στο ΝΑΤΟ. Το 1997, η Τουρκία ίσως βρέθηκε πιο κοντά από ποτέ στην Ε.Ε, καθώς αναγνωρίστηκε επίσημα ως υποψήφιο μέλος από την τελευταία. Η πολιτική και η εθνική στρατηγική της Τουρκίας για τα επόμενα χρόνια έδειχνε να συμβαδίζει με το ευρωπαϊκό κεκτημένο, πράγμα το οποίο οδήγησε στις επίσημες διαπραγματεύσεις για την ένταξη το 2006. Πολλές από τις πολιτικές οι οποίες προσομοιάζαν στα ευρωπαϊκά πρότυπα ήταν μεταρρυθμίσεις σε νόμους και γενικότερα μια αλλαγή στην εξωτερική και εσωτερική της πολιτική, η οποία πλησίαζε στα ευρωπαϊκά κοινωνικοπολιτικά πρότυπα (Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs). Παρόλα αυτά, η Τουρκία απομακρύνθηκε για άλλη μια φορά από τη Δύση, με αποκορύφωμα το πραξικόπημα το καλοκαίρι του 2016. Οι ευρωπαϊκοί θεσμοί και οι κανόνες έδειχναν πλέον πολύ διαφορετικοί σε σχέση με τη συμπεριφορά της Τουρκίας, η οποία δεν ταίριαζε σε δυτικά πρότυπα. Συνεπώς, οι διαδικασίες ένταξης στην Ε.Ε. πάγωσαν και από τότε οι σχέσεις Τουρκίας και Ε.Ε δοκιμάζονται συνεχώς, συμπεριλαμβανομένου της συνεχόμενης τεταμένης ατμόσφαιρας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών σταδιακά χειροτέρευαν. Λαμβάνοντας ως δεδομένο πως η Ελλάδα είναι ενεργό μέρος της Ε.Ε και του ΝΑΤΟ, τα θερμά επεισόδια στο Αιγαίο με την Τουρκία, δε διευκόλυναν την επιδίωξη της για ένταξη στην Ε.Ε. Αξίζει βέβαια να τονισθεί πως η προσχώρηση στην Ε.Ε., δεν είναι από τις κύριες επιδιώξεις της Τουρκίας, όμως είχε αποτελέσει μια εκ των οποίων ανά τις προηγούμενες δεκαετίες (Γαβαλάς, 2019).

Η κατ' εξακολούθηση αναβολή της εισχώρησης της Τουρκίας στην Ευρώπη, δημιούργησε επιπλέον εντάσεις στις σχέσεις της με τη Δύση, οι οποίες παρουσιάζονταν ήδη ως ιδιαιτέρως συγκρουσιακές. Παράλληλα, η Τουρκία διαφαίνεται ως ένας από τους πιο ισχυρούς περιφερειακούς δρώντες. Η κύρια επιδίωξη του Ερντογάν είναι η αύξηση της επιρροής της Τουρκίας σε όλη την περιφέρεια της Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, συμπεριλαμβανομένου τον νότιο Καύκασο και τη Μαύρη Θάλασσα. Όσο η Τουρκία απομακρύνεται από τα δυτικοευρωπαϊκά πρότυπα, διαφαίνεται πως πλησιάζει περισσότερο την Ανατολή, ακολουθώντας μια στρατηγική με βασικό στοιχείο τη

σύμπλευση, ιδιαίτερα με τη Ρωσία. Ο Ερντογάν επιθυμεί μέσα από αυτή τη στενή σχέση και συνεργασία του με τη Ρωσία, να εξυπηρετήσει τα εθνικά του συμφέροντα. Ένας από τους κυριότερους λόγους που οδήγησε την Τουρκία στην σφαίρα επιρροής της Ρωσίας, είναι το κουρδικό πρόβλημα. Οι αποσχιστικές τάσεις των Κούρδων αποτελούν το κυριότερο ζήτημα για την εθνική ασφάλεια των Τούρκων, και συνεπώς είναι κάτι που αναγεννάει τον ακραίο εθνικισμό των Τούρκων. Επιπλέον, οδηγεί την εξωτερική πολιτική σε μια διαδικασία ασφαλειοποίησης των συνόρων, ιδιαίτερα με τη Συρία (Maris, Flouros, Galariotis, 2022), (Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs).

Η Τουρκία εξακολουθεί να προβάλλει μια αναθεωρητική στρατηγική και πολιτική τις τελευταίες δεκαετίες, όπου αμφισβητεί συνεχώς το εδαφικό status-quo στο Ανατολικό Αιγαίο. Συνεπώς, βρίσκεται σε μια διαρκής αμφισβήτηση των διεθνών συνθηκών και συγκεκριμένα της Συνθήκης της Λωζάννης, επιδιώκοντας τη μεταβολή των εθνικών συνόρων με σκοπό τη μεγιστοποίηση της ισχύος της, μη δεχόμενη το νόμιμο καθεστώς το οποίο αποτυπώνεται λεπτομερώς στο Διεθνές Δίκαιο και αφορά τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας τόσο στον εναέριο όσο και στον υδάτινο χώρο. Στηριζόμενη συνήθως σε μη υπαρκτές απειλές, προωθεί ιδιαίτερος τον αναθεωρητισμό της εις βάρος του Ελλαδικού χώρου και της εθνικής ασφάλειας αυτού (Νταβούτογλου, 2010, σ. 441-486), (Μηνάγιας, 2019, σ. 42-233), (Χριστοφής, 2022, σ. 197-214).

Επιπροσθέτως, μέσω της απαίτησης για αποκρατικοποίηση νήσων του Αιγαίου, η Τουρκία εμμέσως διεκδικεί τις συγκεκριμένες νήσους, όπως είναι το Καστελλόριζο, αδιαφορώντας πλήρως για τους κανόνες του διεθνούς δικαίου και για τα νόμιμα κυριαρχικά δικαιώματα τα οποία έχουν παραχωρηθεί στην Ελλάδα (Cassese, 2012, σ. 11-34), (Ρούκουνας, 2021, σ. 155-157). Αυτό διαφαίνεται και από τις συχνές παραβιάσεις του εναέριου ή του υδάτινου χώρου στην περιοχή, όπως στα νησιά Σάμος, Λέσβος, Καστελλόριζο, Οινούσες. Ανατρέχοντας στην ιστορία, είναι ξεκάθαρο πως το Καστελλόριζο ανήκει στον ελληνικό χώρο. Επομένως, οι διεκδικήσεις της Τουρκίας στην περιοχή φαίνεται πως βασίζονται σε αβάσιμα γεγονότα κατασκευασμένα από την ίδια, και επηρεασμένα από τον νέο-οθωμανισμό, το όραμα της Γαλάζιας Πατρίδας και γενικότερα τις επεκτατικές τάσεις στην εξωτερική πολιτική της χώρας (Ινσέλ, 2017), (Εικόνα 5). Παραβιάζοντας μια σειρά από διεθνείς συνθήκες όπως τη Συνθήκη της Λωζάννης (1923), τη Συνθήκη Ειρήνης του Παρισιού (1947), απαιτεί την αποστρατικοποίηση ελληνικών νησιών, με σκοπό τη δημιουργία γκρίζων ζωνών στο Αιγαίο (Βερέμης, 2007, σ. 387-397).

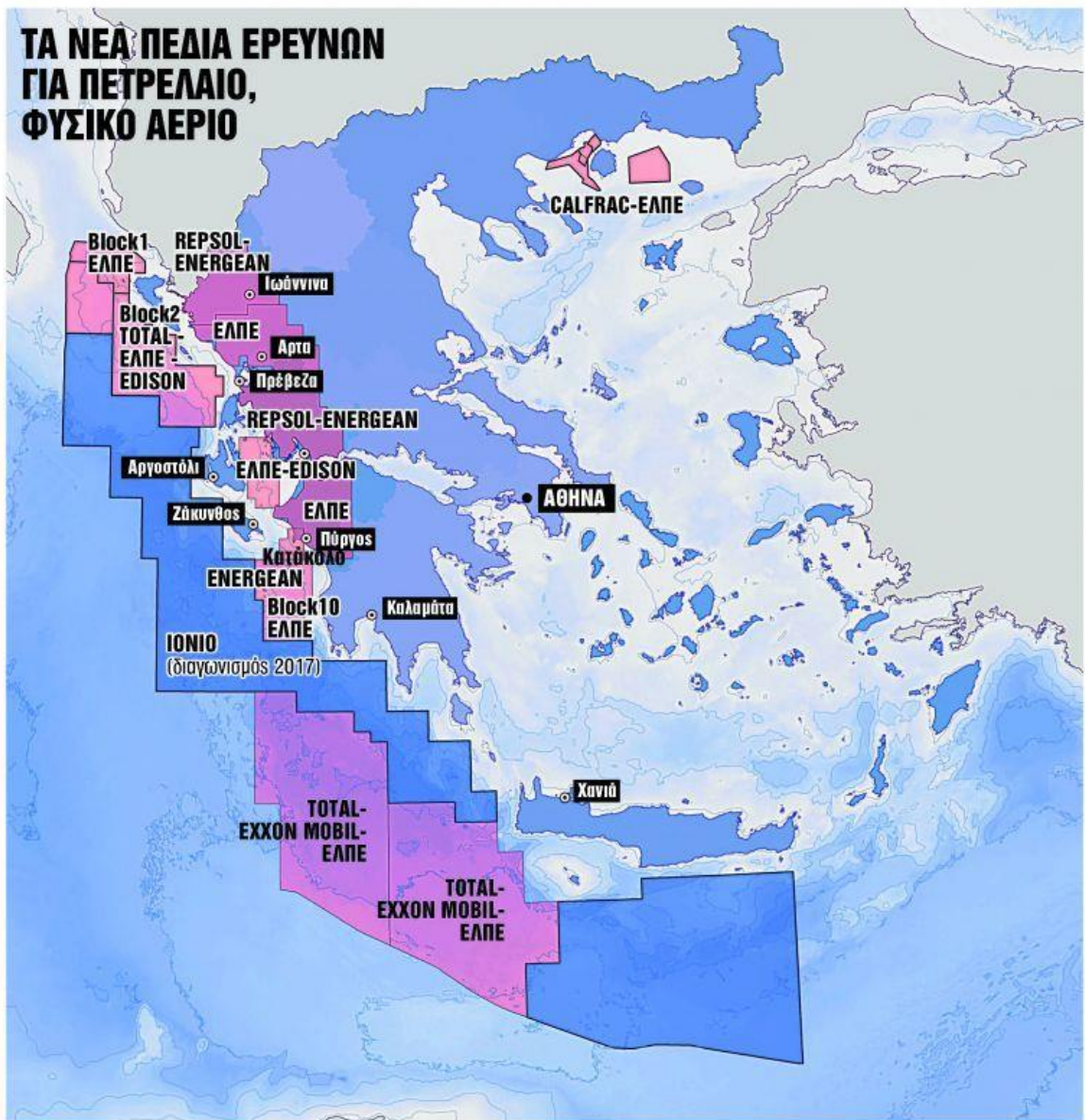
Εικόνα 5: Τουρκικές Διεκδικήσεις.

Πηγή: Καθημερινή, 2019.

3.4 Ενεργειακή Ασφάλεια Ελλάδος

Η Ελλάδα έχει χαρακτηριστεί από την Ε.Ε. ευάλωτη ως προς την ενεργειακή της ασφάλεια, καθώς είναι άμεσα εξαρτώμενη από άλλες χώρες σε ποσοστό που αγγίζει το 71,1%. Ως μέλος της Ε.Ε., η Ελλάδα ακολουθεί σχεδόν την ίδια ενεργειακή στρατηγική με εκείνη (Χαροκόπος, 2020, σ. 8-10).

Η Ελλάδα λόγω της γεωγραφικής της θέσης είναι μια χώρα πλούσια σε κοιτάσματα και ορυκτά τόσο σε ποιοτικό όσο και σε ποσοτικό επίπεδο (Εικόνα 6). Υποκινούμενη από την επιθυμία της να ανεξαρτητοποιηθεί από τη Ρωσία αναφορικά με το φυσικό αέριο δημιούργησε τις κατάλληλες υποδομές όπως είναι η πλωτή δεξαμενή φυσικού αερίου στη Ρεβυθούσα, με σκοπό να υπάρξει ευκολότερη πρόσβαση σε φυσικό αέριο. Η συγκεκριμένη δεξαμενή παρουσιάζει εξαιρετικά υψηλά επίπεδα χωρητικότητας και είναι έτοιμη να ξεκινήσει τις διαδικασίες ώστε να καλύπτει τις εγχώριες ανάγκες σε φυσικό αέριο, και έπειτα την εξαγωγή του για αρχή στη Βουλγαρία.

Εικόνα 6: Αδειοδότηση τεμαχίων για μελλοντική εξερεύνηση υδρογονανθράκων.

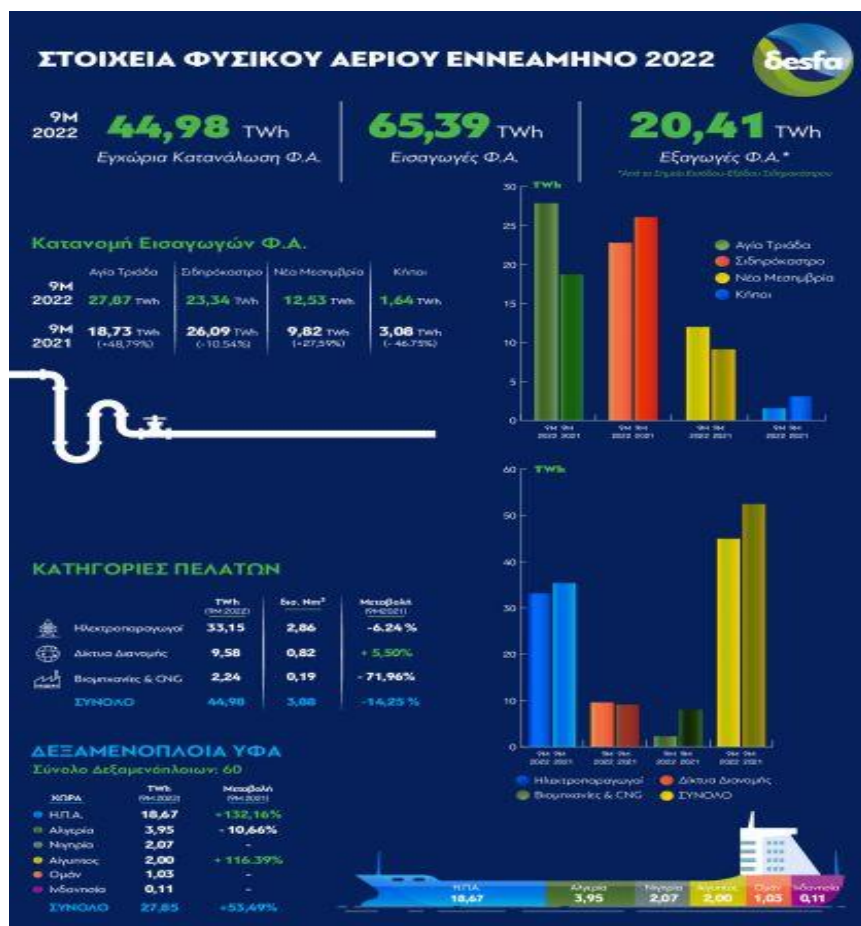
Πηγή: Τα Νέα (2019).

Επιπλέον, η Ελλάδα έχει καταφέρει να δημιουργήσει τον μοναδικό τερματικό σταθμό αποθήκευσης υγροποιημένου φυσικού αερίου, μειώνοντας τον ρόλο του διαμεσολαβητή τον οποίο είχε λάβει η Τουρκία. Προς το παρόν, ο συγκεκριμένος σταθμός προμηθεύει περιοχές εντός Ελλάδος, ενώ το σχέδιο της ενεργειακής στρατηγικής είναι μακροπρόθεσμα να μπορεί να κάνει εξαγωγές (Energy Press.gr).

Η διαθεσιμότητα της Ελλάδας σε φυσικό αέριο είναι αρκετά υψηλή, καθώς σύμφωνα με την Ελληνική Διαχειριστική Εταιρεία Υδρογονανθράκων ανέρχεται στα 600 δις. κυβικά

μέτρα (Λιάγγου, 2022). Παρόλο που σε γενικές γραμμές είναι εξαρτημένη από άλλες χώρες, τα επίπεδα φυσικού αερίου είναι εξαιρετικά υψηλά, καθώς και οι ανάγκες της εγχώριας κατανάλωσης (Liaggou, 2021). Βέβαια η Ελλάδα χρησιμοποιεί το φυσικό αέριο σε ένα μεταβατικό στάδιο έως ότου επιτύχει το βασικό στόχο της αναφορικά με την πράσινη/οικολογική στρατηγική για τη χρήση περισσότερο ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (Worldometers).

Τέλος, η διαθεσιμότητα σε πετρέλαιο είναι εξαιρετικά χαμηλή, καθώς καλύπτει μόνο το 1% των αναγκών της χώρας. Η πρόσβαση σε πετρέλαιο διενεργείται από άλλες χώρες όπως είναι το Καζακστάν σε ποσοστό 17%, η Ρωσία σε ποσοστό 18% και το Ιράν σε ποσοστό 36%, με στοιχεία του 2020. Ενώ, η διαθεσιμότητα σε νερό είναι αρκετά ικανοποιητική ώστε να λειτουργούν επαρκώς οι υδροηλεκτρικές μονάδες, για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας (Enerdata, 2020).

Εικόνα 7: Στοιχεία Φυσικού Αερίου Εννεάμηνο 2022.

Πηγή: Energy Press (2022).

Μελλοντικοί ενεργειακοί στόχοι

Η Ελλάδα σε σχέση με την έκταση της έχει ένα πολύ δυνατό σύστημα άμυνας, πλούσια ιστορία και πολιτισμό. Βρισκόμενη κάτω από την ομπρέλα της Ε.Ε και του ΝΑΤΟ, αποκτάει πολλαπλά οφέλη στη στήριξη σε τυχόν εξωτερικές απειλές και όχι μόνο. Αντιθέτως, η Ελλάδα υστερεί σε επίπεδο ενεργειακής ασφάλειας και οικονομίας, καθώς στο μεγαλύτερο μέρος της εξαρτάται από τρίτες χώρες για την ενέργεια. Παρόλο που παρουσιάζεται ως αδύναμη σε επίπεδο ενεργειακής ασφάλειας, η Ελλάδα έχει θέσει μακροπρόθεσμους και αρκετά φιλόδοξους στόχους ώστε να αποκαταστήσει την ενεργειακή της ανεξαρτησία, προωθώντας μια ενεργειακή μετάβαση η οποία θα είναι εμφανώς πιο προσιτή και οικονομική προς τους πολίτες οι οποίοι διαβιών εντός της χώρας (Moirasgentis, et. Al., 2017, σ. 19-40).

Η εφαρμογή καινοτόμων μεταρρυθμίσεων σε ενεργειακό επίπεδο, οι οποίες θα οδηγήσουν στη μείωση των εκπομπών του άνθρακα και γενικότερα των αερίων που προκαλούν το φαινόμενο του θερμοκηπίου κατά 50% έως το 2030, αποτελεί μια από τις σημαντικότερες ενεργειακές στρατηγικές της Ελλάδας με βάση το Εθνικό Σχέδιο Ενέργειας και Κλίματος (IEA, 2022). Κύριος στόχος αποτελεί η διευκόλυνση των διαδικασιών, με τις οποίες θα καταστεί δυνατή η κατασκευή αιολικών πάρκων με σκοπό την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας με έναν περισσότερο οικολογικό τρόπο, στρέφοντας το ενδιαφέρον της στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Επιπλέον, στοχεύει σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία, σχετικά με τις παραπάνω εκπομπές, έως το 2050, ο οποίος αποτελεί έναν αρκετά μακροπρόθεσμο στόχο αλλά όχι τόσο απίθανος να υλοποιηθεί (IEA, 2021). Στους επιμέρους στόχους της βρίσκεται επίσης ο συνδυασμός των παραπάνω μεταρρυθμίσεων ώστε να αποκατασταθεί η Ελλάδα σε μια ανταγωνιστική διεθνή αγορά στον τομέα της ενέργειας, αλλά και να αποκατασταθεί η βιωσιμότητα της οικονομίας ώστε αντίστοιχα αποτελέσματα να υπάρχουν και στο περιβάλλον. Επιπροσθέτως, η αύξηση των αποδόσεων σε φυσικό αέριο και σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας είναι κάτι το οποίο απασχολεί ιδιαίτερα την Ελλάδα (IEA, 2017). Μάλιστα, σε τυχόν συνεδριάσεις των αρμόδιων για την ενέργεια και το κλίμα, παρατηρείται πως παρουσιάζονται αντικρουόμενα συμφέροντα, καθώς κάποιοι υποστηρίζουν τη διακοπή της επέκτασης του φυσικού αερίου στην Ελλάδα με την μείωση ή τη διακοπή των επενδύσεων για την επέκταση αυτή, όπως των διαφόρων υποδομών και των ειδικών δικτύων. Αντιθέτως, υπάρχουν απόψεις που υποστηρίζουν τις

παραπάνω επενδύσεις σε μια προσπάθεια ανεξαρτητοποίησης από το Ρωσικό φυσικό αέριο (EnergyPress, 2022).

Σε μια προσπάθεια απεμπλοκής στον ενεργειακό τομέα από τη Ρωσία, η Ελλάδα ακολουθεί την γενική στρατηγική της ΕΕ, σχετικά με την ανάπτυξη υποδομών για τη φύλαξη και παραγωγή υδρογόνου, με επιπλέον στόχους την κλιματική ουδετερότητα και την αντικατάσταση άλλων καυσίμων με αυτό. Για τη μεταφορά υδρογόνου θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ο αγωγός φυσικού αερίου EastMed, ο οποίος διέρχεται από την Ελλάδα, και να διοχετεύει το φυσικό αέριο και στην υπόλοιπη Ευρωπαϊκή Ένωση. Η μακροπρόθεσμη στρατηγική περιλαμβάνει πως μέχρι το 2050 θα μπορεί να παράγει 7,4 τόνους καθώς και να εξάγει 2,3 τόνους φυσικού αερίου, κάτι το οποίο μεταφράζεται σε 1,6 δις. ευρώ ετησίως, πράγμα που θα τονώσει εμφανώς την εγχώρια οικονομία, το εμπόριο και τις διεθνείς συναλλαγές της με άλλες χώρες (Liaggou, 2022).

3.5 Εθνικά Συμφέροντα και Επιδιώξεις-Ελλάδα

Εξαιτίας της μπερλιαστικής και επεκτατικής συμπεριφοράς της Τουρκίας στο Αιγαίο, η οποία απειλεί συνεχώς την εθνική κυριαρχία, τα δικαιώματα, τα εναέρια και τα θαλάσσια σύνορα της Ελλάδας, η τελευταία έχει υιοθετήσει μια αμυντική στρατηγική ώστε να προασπίσει τα εθνικά της συμφέροντα. Η Ελλάδα αναγνωρίζοντας τους κινδύνους από μια πιθανή σύγκρουση, από τη Σύνοδο Κορυφής στο Ελσίνκι έως και σήμερα στηρίζει τη δυτικοποίηση της Τουρκίας και την προσχώρηση της στην Ε.Ε, ακολουθώντας μια σχετικά φιλική στρατηγική απέναντι στη γειτονική χώρα, έως ότου φυσικά καταπατηθούν τα κυριαρχικά της δικαιώματα και παραβιασθούν τα σύνορα της. Η κύρια επιδίωξη του ελληνικού κράτους είναι η εξομάλυνση των διμερών σχέσεων με την Τουρκία και όχι η περαιτέρω κλιμάκωση τους. Το NATO όλα αυτά τα χρόνια λαμβάνει το ρόλο του διαιτητή, καθώς αποκλιμακώνει τις επαναλαμβανόμενες συγκρούσεις και τα θερμά επεισόδια μεταξύ των δύο χωρών, με επιτυχία καθώς δεν έχει υπάρξει κάποιο θερμότερο επεισόδιο με τη χρήση στρατιωτικής ένοπλης βίας (Hale, 2016, σ. 447-480), (Συλλογικό, 2020, σ. 887-934).

Παρόλα αυτά, η Ελλάδα επιδιώκει συνεχώς τη σταθερότητα και την ειρήνη στην περιοχή του Αιγαίου. Επιπλέον, με σκοπό να προστατέψει τα εθνικά της συμφέροντα, αναγάγει το ελληνοτουρκικό ζήτημα ως ένα ευρωπαϊκό ζήτημα με αποτέλεσμα να εμπλέκει και τις υπόλοιπες χώρες της Δύσης στην επίλυση του προβλήματος στο Αιγαίο (Εικόνα 8). Λαμβάνοντας ως δεδομένο πως τα ελληνικά συμφέροντα είναι κατ' επέκταση και

ευρωπαϊκά, καθώς η γεωγραφική θέση της Ελλάδας είναι πολύ σημαντική, η Ευρώπη φαίνεται πρόθυμη να συμβάλει στην αντιμετώπιση και στην επίλυση των ελληνοτουρκικών συγκρούσεων.

Εικόνα 8: Ελληνική ΑΟΖ συμφώνως Δικαίου.

Πηγή: Τα Νέα (2018).

Όσον αφορά τον τομέα της ενέργειας, η Ελληνική κυβέρνηση με σκοπό να μεγιστοποιήσει την ενεργειακή ασφάλεια της χώρας, προχώρησε στη σχεδίαση μιας δράσης, το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ). Η συγκεκριμένη δράση περιλαμβάνει πέντε βασικές προτεραιότητες και στρατηγικές με στόχο τη δημιουργία μια οικονομίας η οποία θα είναι κλιματικά ουδέτερη έως το 2050 (Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, 2019).

Η βασική στρατηγική της Ελλάδας σχετικά με την ενεργειακή της ασφάλεια είναι η ενεργειακή ανεξαρτησία με γνώμονα την προστασία του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων. Συγκεκριμένα, το ΕΣΕΚ, προβλέπει τη δημιουργία συστημάτων για την αποθήκευση της ενέργειας όπως και την ανάδειξη της Ελλάδας ως ένα περιφερειακό ενεργειακό κόμβο. Επιπλέον, εκφράζει την επιθυμία της για την ενεργειακή ανεξαρτησία και την μεταβολή οδών για τη διέλευση του φυσικού αερίου (Υπουργείο Εξωτερικών, 2020).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, παρατηρείται ότι τα εθνικά συμφέροντα της Ελλάδας, αποτελούν συμφέροντα και για τους συμμάχους της. Η σταθερότητα και η συνεργασία στην Ανατολική Μεσόγειο και η μετατροπή της Ελλάδας σε ενεργειακό κόμβο, ωφελούν

τόσο την Ευρώπη όσο και την Αμερική αποδίδοντας μόνο κέρδος στην ενεργειακή ασφάλεια, στην οικονομία και στην άμυνα.

3.6 Διμερείς Σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας: Συνεργασία και Συγκρούσεις

Η σύγκριση μεταξύ των δύο χωρών σχετικά με τις διεκδικήσεις και τα εθνικά τους συμφέροντα, περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα ζητημάτων με γνώμονα την άρνηση της Τουρκίας να αποδεχθεί τους Διεθνούς κανόνες του δικαίου, του Δικαίου της Θάλασσας (Εικόνα 9), τις Διεθνείς Συμβάσεις και Συνθήκες σε θέματα εδαφικών διεκδικήσεων και κυριαρχικών δικαιωμάτων (Μυλωνόπουλος, 2012, σ. 83-100, 131-135), (Ηρακλείδης, 2020, σ. 17-74). Παρόλο που σε επίπεδο γεωπολιτικών συμφερόντων, οι δύο χώρες εμφανίζουν πολλές διαφορές και συγκρούονται συχνά εξαιτίας της αναθεωρητικής στρατηγικής της Τουρκίας και των επιδιώξεων των οποίων έχει στο Ανατολικό Αιγαίο και στην περιοχή περιφερειακά της Κύπρου και της Κρήτης, σε επίπεδο ενεργειακής πολιτικής φαίνεται πως υπάρχει κοινή πορεία. Μολονότι οι σχέσεις τους θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως συγκρουσιακές στο μεγαλύτερο κομμάτι τους, σε επίπεδο ενεργειακής πολιτικής, εμπορίου, συναλλαγών, τουρισμού και πολιτισμού έχουν επιλέξει μια διαφορετική στρατηγική (Ινσέλ, 2017, σ. 23-68). Για παράδειγμα, αμφότερες οι χώρες επιθυμούν την δημιουργία ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, πράγμα που τους έχει οδηγήσει σε μια σειρά επενδύσεων και εγκαταστάσεων ώστε να υποβοηθήσουν αυτή τους την επιθυμία. Συγκεκριμένα, η Τουρκία έχει προχωρήσει στην εγκατάσταση ηλιακών πάνελ και φωτοβολταϊκών, όπως και Αιολικών πάρκων στην Ελλάδα. Συγχρόνως, παρατηρούνται παρόμοιες επενδύσεις από πλευράς της Ελλάδας στην Τουρκία (IENE, 2019).

μπεριαλιστικές και επεκτατικές τάσεις και διεκδικήσεις της Τουρκίας φέρνουν συχνά σε αντιπαράθεση τις δύο γειτονικές χώρες (Ελλης, 2022). Αναφορικά με τις διμερείς τους σχέσεις, εντάσσεται το πρόβλημα της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας στο Ανατολικό Αιγαίο¹, όπως και η επέκταση του εθνικού εναέριου χώρου της Ελλάδας και της αιγιαλίτιδας ζώνης, είναι κάτι το οποίο δε δέχεται η Τουρκία, παρόλο που αποτελεί νόμιμο δικαίωμα της Ελλάδας με βάση το διεθνές δίκαιο. Η Τουρκία αμφισβητεί σε ακραίο βαθμό τους κανόνες του Δικαίου της Θάλασσας, και αυτό φαίνεται από το παράδειγμα της απειλής πολέμου, όταν η Ελλάδα εξέφρασε την επιθυμία της για την επέκταση της αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12 ναυτικά μίλια (Μυλωνόπουλος, 2012, σ. 83-100, 131-135), (Ηρακλείδης, 2020, σ. 17-74), (Ρούκουνας, 2021, σ. 155-157). Ωστόσο, η ίδια θεωρεί νόμιμο το Τούρκο- Λιβυκό μνημόνιο, το οποίο καταπατά την ελληνική ΑΟΖ και ουδεμία σχέση έχει με το διεθνές δίκαιο.

Ένα ακόμη σημαντικό ζήτημα το οποίο αξίζει να αναφερθεί είναι το μεταναστευτικό. Η Τουρκία αποτελεί τη χώρα μέσα από την οποία εισέρχονται πληθώρα μεταναστών εντός του Ευρωπαϊκού χώρου, και συγκεκριμένα της Ελλάδας μέσα από τη θάλασσα. Η μια χώρα κατηγορεί την άλλη συνεχώς για το συγκεκριμένο ζήτημα, καθώς η Τουρκία αφήνει εκατοντάδες παράνομους μετανάστες να εισέλθουν σε ευρωπαϊκά εδάφη και τελικά αποδεικνύεται πως αδυνατεί να προφυλάξει τα χερσαία και τα θαλάσσια σύνορα της. Από την άλλη η ίδια η Τουρκία έχει προβεί σε παράλογες δηλώσεις, κατηγορώντας την Ελλάδα πως δεν προστατεύει τους μετανάστες καθώς πολλοί από αυτούς χάνουν τη ζωή τους στη θάλασσα, στην προσπάθεια τους να σώσουν τις οικογένειες τους. Αντιθέτως, η ελληνική ακτοφυλακή έχει σώσει και περιθάλψει χιλιάδες μετανάστες ανά τα χρόνια. Το πρόβλημα της παράνομης μετανάστευσης εντάθηκε ιδιαίτερα μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα της Τουρκίας το 2016 (Hale, 2016, σ. 447-480), (Φίλης, 2017, σ. 11-23), (Maris, Flouros, Galariotis, 2020).

Στις παραπάνω αντιπαραθέσεις, προστίθενται οι παρακάτω πίνακες που αποτελούν απόρροια ανάλυσης SWOT και παρουσιάζουν την σύγκριση των δύο χωρών με σκοπό την επιλογή κατάλληλης στρατηγικής σχετικά τα προτερήματα και μειονεκτήματα τους.

---

¹ ΑΟΖ: Η θαλάσσια περιοχή που είναι παρακείμενη και εκτείνεται πέρα από την χωρική θάλασσα σε εύρος έως τα 200 ν.μ. Εντός της ΑΟΖ το παράκτιο κράτος μπορεί να ερευνά, να εκμεταλλεύεται, να διατηρεί και να διαχειρίζεται τους ζώντες πόρους (Μυλωνόπουλος, 2012, σ. 88-92). Υφαλοκρηπίδα: Ο θαλάσσιος βυθός και το υπέδαφος που εκτείνεται πέρα από την χωρική θάλασσα σε εύρος έως τα 200 ν.μ. ή έως τα 350 ν.μ. Εντός της Υφαλοκρηπίδας το παράκτιο κράτος ασκεί κυριαρχικά δικαιώματα με σκοπό την εξερεύνηση και την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων. Κανένα άλλο κράτος δεν μπορεί να αναλάβει τις δραστηριότητες αυτές χωρίς την συναίνεση του παράκτιου κράτους (Μυλωνόπουλος, 2012, σ. 131-132).

ΑΝΑΛΥΣΗ SWOT ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

<u>ΙΣΧΥΡΑ ΣΗΜΕΙΑ</u> <u>(STRENGTHS)</u>	<u>ΑΔΥΝΑΜΑ ΣΗΜΕΙΑ</u> <u>(WEAKNESSES)</u>	<u>ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ</u> <u>(OPPORTUNITIES)</u>	<u>ΑΠΕΙΛΕΣ</u> <u>(THREATS)</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Άμυνα • Μέλος NATO • Γεωγραφία • Εμπόριο • Βιομηχανία • Εγχώρια Εξοπλιστική Βιομηχανία • Πληθυσμός	<ul style="list-style-type: none"> • Οικονομία (ΑΕΠ, πληθωρισμός, κατά κεφαλήν εισόδημα) • Ενεργειακή Ασφάλεια • Πολίτευμα • Πολιτισμός • Ιστορία	<ul style="list-style-type: none"> • Ένταξη στην ΕΕ • Αναβίωση νέο-οθωμανικού κράτους • Τούρκο- Λιβυκό μνημόνιο • Έρευνες υδρογονανθράκων • Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας	<ul style="list-style-type: none"> • Στάση Μεγάλων Δυνάμεων • Γειτονικά κράτη • Οριοθέτηση ΑΟΖ • Εσωτερικές κοινωνικές αδυναμίες

Πίνακας 1: Ανάλυση SWOT Τουρκία.

ΑΝΑΛΥΣΗ SWOT ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

<u>ΙΣΧΥΡΑ ΣΗΜΕΙΑ</u> <u>(STRENGTHS)</u>	<u>ΑΔΥΝΑΜΑ ΣΗΜΕΙΑ</u> <u>(WEAKNESSES)</u>	<u>ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ</u> <u>(OPPORTUNITIES)</u>	<u>ΑΠΕΙΛΕΣ</u> <u>(THREATS)</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Άμυνα • Μέλος ΕΕ • Μέλος NATO • Γεωγραφία • Εμπόριο • Πολίτευμα • Πολιτισμός • Ιστορία 	<ul style="list-style-type: none"> • Οικονομία (ΑΕΠ, πληθωρισμός, ανεργία, κατά κεφαλήν εισόδημα) • Ενεργειακή Ασφάλεια • Εξοπλιστικά • Βιομηχανία • Πληθυσμός 	<ul style="list-style-type: none"> • Ελλάδα- Γαλλία (Εξοπλιστικά) • Κύπρο- Ισραήλ- Ελλάδα (East Med, Euro Asia Interconnector) • Διμερείς σχέσεις Ελλάδα- Αιγύπτου • Διμερείς σχέσεις Ελλάδα- Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα • Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (Στρατιωτικές Βάσεις) • Έρευνες υδρογονανθράκων • Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας 	<ul style="list-style-type: none"> • Τουρκία (Οριοθέτηση ΑΟΖ, Τούρκο-Λιβυκό μνημόνιο, από-στρατικοποίηση νησιών Ανατολικού Αιγαίου)

Πίνακας 2: Ανάλυση SWOT Ελλάδα.

Συμπεράσματα

Πρωταρχικά, στην παρούσα διπλωματική εργασία προσεγγίστηκαν έννοιες, καθώς επίσης αναλύθηκε το θεωρητικό πλαίσιο αναφορικά με τη διπλωματία, την εξωτερική πολιτική, την ισχύ, τη στρατηγική, το διεθνές γεωπολιτικό περιβάλλον και το εθνικό συμφέρον. Ο κύριος σκοπός της ανάλυσης αυτής ήταν να καταστεί δυνατό στα επόμενα κεφάλαια να ακολουθήσει η ανάλυση αναφορικά με την ενεργειακή ασφάλεια και πολιτική, καθώς και οι γενικότερες επιδιώξεις και τα εθνικά συμφέροντα της Ελλάδας και της Τουρκίας, εστιάζοντας συγκεκριμένα στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

Με μια γρήγορη αναδρομή στο παρελθόν, μελετώντας και παρατηρώντας τις διμερείς σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας διεξάγονται τα ακόλουθα συμπεράσματα. Αρχικά, αναλύοντας σε βάθος τις διαφορές των δύο χωρών, σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής, εθνικών συμφερόντων, διεκδικήσεων και επιδιώξεων, διαφαίνεται πως ακολουθούν σε μεγάλο βαθμό διαφορετική στρατηγική προσέγγιση η μια για την άλλη. Επιπλέον, ακολουθούν διαφορετική στρατηγική γενικότερα στις διεθνείς σχέσεις και στο πως αντιδρούν και επιλέγουν να πράττουν μέσα στο σύγχρονο και άναρχο διεθνές περιβάλλον. Έπειτα από τη διεξοδική μελέτη σχετικών επιστημονικών και ακαδημαϊκών συγγραμμάτων και άρθρων, παρατηρείται πως η Τουρκία ανέκαθεν ακολουθούσε μια πιο επιθετική και ιμπεριαλιστική στρατηγική, με σκοπό τον επεκτατισμό. Πιο συγκεκριμένα, μελετώντας την ιστορία, ιδιαίτερα από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά η ίδια ξεκίνησε να αμφισβητεί τις διεθνείς συνθήκες και το διεθνές δίκαιο, με σκοπό την επέκταση των χερσαίων και υδάτινων συνόρων της, ιδιαιτέρως εντός της Ανατολικής Μεσογείου στα σύνορα με την Ελλάδα. Λαμβάνοντας υπόψη το παράδειγμα της παράνομης εισβολής στην Κύπρο το 1974, την κατοχή του βόρειου τμήματος του νησιού και τη δημιουργία του Τουρκοκυπριακού ψευδοκράτους, διαφαίνεται πως η Τουρκία είναι ικανή όχι μόνο να αμφισβητήσει τους διεθνούς κανόνες και τη διεθνή νομιμότητα αλλά να προχωρήσει σε παράνομες, με βάση το διεθνές δίκαιο, πράξεις, όπως τη χρήση ένοπλης βίας και την επέμβαση στα εσωτερικά άλλων κρατών, καθώς και πολλές άλλες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Τουρκία, μετά την εισβολή στην Κύπρο, εξακολουθεί να επιλέγει μια επεμβατική πολιτική σχετικά με την εξωτερική της πολιτική, αν λάβει κανείς υπόψη την εμπλοκή της σε Αραβικές χώρες αλλά και στις χώρες της Βόρειας Αφρικής, όπως τη Λιβύη με την οποία υπογράφει και συνάπτει παράνομες συμφωνίες και συμβάσεις, καθώς και σε γειτονικές της χώρες όπως το Ιράκ και τη Συρία, ή/και στον πρόσφατο πόλεμο με την Αρμενία και το Αζερμπαϊτζάν. Όλα τα παραπάνω, οφείλουν να

προβληματίσουν την διεθνή κοινότητα στο πλαίσιο της προάσπισης και της διατήρησης της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας στις περιοχές όπου απειλούνται, όπως πρεσβεύει ο ΟΗΕ. Συγκεκριμένα, θα ήταν συνετό η διεθνή κοινότητα να λάβει στα σοβαρά τις συνεχόμενες παραβιάσεις και τις επαναλαμβανόμενες προκλητικές συμπεριφορές αναφορικά με την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, όπου και απειλούνται ξεκάθαρα τα εθνικά συμφέροντα της Ελλάδας και κατ' επέκταση η ασφάλεια της. Με λίγα λόγια, είναι καιρός να προβληματιστούμε εάν τα λάθη του παρελθόντος έγιναν μαθήματα, σε μια εποχή όπου ο ελληνικός χώρος εμφανώς απειλείται και κινδυνεύει από τη γειτονική χώρα.

Από την άλλη, η κατευναστική πολιτική της Ελλάδας απέναντι στην Τουρκία, όπως και η συνεργασία σε διάφορους τομείς χαμηλής πολιτικής, δεν είναι απ' ό,τι φαίνεται αρκετές για να παύσουν ή να κατευνάσουν την ανταγωνιστικότητα και την αναθεωρητική πολιτική της Τουρκίας, η οποία διαρκώς αμφισβητεί τα σύνορα και τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας.

Παράλληλα, στον τομέα της ενεργειακής ασφάλειας παρατηρείται μια σχετικά κοινή πλεύση και για τις δύο χώρες, όπου προωθούνται ιδιαίτερα οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας με τη δημιουργία αιολικών πάρκων και εγκατάσταση φωτοβολταϊκών. Μέσα από την έρευνα, διαφαίνεται πως η Ελλάδα και η Τουρκία ακολουθούν παρόμοιες πολιτικές και έχουν παρόμοια συμφέροντα και επιδιώξεις στο πεδίο της ενεργειακής τους στρατηγικής. Για παράδειγμα, αμφότερες οι χώρες προσπαθούν να προωθήσουν πολιτικές οι οποίες θα μειώσουν τους ρύπους και τα αέρια τα οποία προκαλούν το φαινόμενο του θερμοκηπίου και κατ' επέκταση την υπερθέρμανση του πλανήτη. Επιπροσθέτως, η παρούσα εργασία, ανέλυσε εις βάθος την ενεργειακή ασφάλεια της Ελλάδας και της Τουρκίας μέσα από μια κριτική σκοπιά. Μέσα από την ανάλυση αυτή, συμπεραίνουμε πως και οι δύο χώρες βρίσκονται σε μεγάλη εξάρτηση αναφορικά με την ενέργεια από τρίτες χώρες, πράγμα που ίσως τους φέρνει πιο κοντά στο ενδεχόμενο συνεργασίας ώστε να καταφέρουν να γίνουν ανεξάρτητες. Με σκοπό να αναλυθεί η ενεργειακή ασφάλεια των δύο χωρών, ερμηνεύτηκε η εξασφάλιση της αδιάκοπης παροχής ενέργειας για τα κράτη, όπως είναι οι εξαγωγές και οι εισαγωγές, η δυνατότητα των καταναλωτών να έχουν αδιάκοπη πρόσβαση σε ενέργεια, η βιωσιμότητα και η ελαχιστοποίηση του κόστους σε επίπεδο κοινωνικό, περιβαλλοντικό και οικονομικό όλης της ενεργειακής αλυσίδας, η οικονομική προσιτότητα μέσω της εξασφάλισης σταθερών τιμών τέτοιων όπου η οικονομία κάθε χώρας και οι καταναλωτές έχουν τη δυνατότητα να ανταπεξέλθουν. Επιπλέον, έγινε μια αναφορά στη διαθεσιμότητα των ενεργειακών πόρων και των δύο

χωρών, οι οποίες προσπαθούν συνεχώς να ανεξαρτητοποιηθούν στον τομέα της ενέργειας. Τα αποθέματα φυσικού αερίου και πετρελαίου των δύο χωρών κυμαίνονται γενικότερα σε ίδια επίπεδα. Παρόλα αυτά, η Τουρκία έχει προχωρήσει σε πιο παρακινδυνευμένες ενέργειες όπως είναι η δημιουργία πυρηνικού σταθμού, με σκοπό την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Σε αντίθεση με την Ελλάδα, η οποία προωθεί την υδροηλεκτρική και την αιολική για την παραγωγή και την κάλυψη της ζήτησης σε ηλεκτρική ενέργεια (Energy Security).

Μέσα από την παραπάνω ανάλυση, η Ελλάδα και η Τουρκία δεν φαίνεται πως είναι πολύ πιθανό να ξεπεράσουν τις περαιτέρω διαφορές τους και να συνεργασθούν σε διπλωματικό επίπεδο ή σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής. Αν λάβει κανείς υπόψη το επαναλαμβανόμενο μοτίβο το οποίο ακολουθεί η Τουρκία στην εξωτερική της πολιτική, δε διαφαίνεται να έχει τη διάθεση να αλλάξει πλευρά ή να παύσει την ιμπεριαλιστική στρατηγική της, λόγω των συνεχόμενων παραβιάσεων του εναέριου και υδάτινου χώρου της Ελλάδας, ώστε να υπάρξει ένα κλίμα ασφάλειας και ειρήνης στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Παρόλα αυτά, μπορούν να δοθούν λύσεις, όπως είναι η προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο, με σκοπό να οριοθετήσουν τα ναυτικά μίλια. Πιθανότατα θα χρειαστεί να υπογραφεί μια καινούρια συνθήκη η οποία θα απαγορεύει ρητά την παραβίαση αυτών των νέων συνόρων, την οποία συνθήκη δε θα μπορεί να αμφισβητήσει ο Πρόεδρος της Τουρκίας, Ερντογάν.

Ωστόσο, μέσα από την ανάλυση της ενεργειακής ασφάλειας και πολιτικής, την παρουσίαση των εθνικών συμφερόντων και των επιδιώξεων, σε συνδυασμό με την ανάλυση SWOT, είναι εμφανές πως:

1. Η ενεργειακή πολιτική που ακολουθεί η Ελλάδα, συγκεκριμένα, οι μελλοντικοί στόχοι για έρευνες υδρογονανθράκων, η αξιοποίηση τους, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η συνεργασία και οι διμερείς σχέσεις με χώρες της Ανατολικής Μεσογείου, ο αγωγός East Med, η Ευρώπη, το NATO, ταυτόχρονα με την στρατηγική που ακολουθεί δύναται να την μετατρέψουν σε ενεργειακό κόμβο Μέσης Ανατολής και Ευρώπης, καθώς και να εκπληρώσουν τις επιδιώξεις και τα συμφέροντά της σε πολύ μεγάλο βαθμό. Σε όλα τα παραπάνω, αν η Ελλάδα προσφύγει στο Διεθνές Δικαστήριο και αποκτήσει ότι δικαίως υποστηρίζει σύμφωνα με το δίκαιο της θάλασσας και το διεθνές δίκαιο, τότε θα εξασφαλίσει την σταθερότητα στην περιοχή της χωρίς την αναθεωρητική απειλή της γειτονικής

χώρας, γεγονός που θα βοηθούσε υπέρμετρα στην οικονομία της και την εξέλιξη της.

2. Αντιθέτως, η ενεργειακή πολιτική που ακολουθεί η Τουρκία ως ένα βαθμό συνάδει με τις επιδιώξεις και τα συμφέροντα της σε γενικές γραμμές. Δεν είναι ξεκάθαρη η θέση της, τα συμφέροντά της θα χαρακτηριζόταν και ως αντικρουόμενα στο σημερινό γεωπολιτικό διεθνές περιβάλλον και αυτό έχει ως συνέπεια να μην επιτυγχάνεται το μέγιστο δυνατό αποτέλεσμα. Συγκεκριμένα, μία θέση στην Ευρώπη, η θέση της στο NATO έρχονται σε αντίθεση με την φίλο-ρωσική της πλευρά, με το Τούρκο- Λιβυκό μνημόνιο, με το Κυπριακό και με τις αμφισβητήσεις εντός Ελλάδος. Ταυτόχρονα, η στρατηγική της δεν παραπέμπει σε δυτικό- ευρωπαϊκό κράτος και αυτό δεν είναι προς όφελος της. Η ενδεδειγμένη πολιτική που θα μπορούσε να ακολουθήσει θα ήταν να επιλύσει της διαφορές της με Κύπρο και Ελλάδα, να αποκτήσει δυτικές απόψεις και να κερδίσει τα μέγιστα μέσα από την συνεργασία ενώ ταυτόχρονα θα αποτελεί συνδυαστικό κέρδος με τα κράτη της Μέσης Ανατολής.

Στην παρούσα διπλωματική εργασία, σημαντικός περιορισμός αποτέλεσε η αδυναμία πρόσβασης σε αρχεία ή τα μη επαρκή δεδομένα, τα οποία είχαν να κάνουν με το κόστος των εγκαταστάσεων προς όφελος των ενεργειακών αναγκών, που έχουν δημιουργηθεί η πρόκειται να δημιουργηθούν εξετάζοντας την ανεκτικότητα του κόστους ως παράγοντας που συντελεί στην ενεργειακή ανάλυση. Επιπλέον, το θέμα της ενεργειακής ασφάλειας αλλά και οι διμερείς σχέσεις σε διπλωματικό επίπεδο των δύο χωρών εξελίσσονται και αλλάζουν συνεχώς. Επομένως, η συγκεκριμένη θεματική αξίζει περαιτέρω διερεύνησης και αναζήτησης.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αθανασοπούλου Ε., Τσαρδανίδης Χ., Φακιολάς Ε. Συλλογικό. (2020). «*Εξωτερική πολιτική της Ελλάδας*». Αθήνα: Παπαζήση.

Αλεξανδρή, Α., Βερέμης, Θ., Καζάκος, Π., Κουφουδάκης, Β., Ροζάκης, Χ., Τσιτσόπουλος, Γ. (1991). «*Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: 1923-1987*». Εκδόσεις Γνώση: Αθήνα.

Βερέμης, Θ. (2007). «*Η Ιστορία των Ελληνοτουρκικών Σχέσεων 1453-2006*». Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

Ελληνικό Ινστιτούτο Στρατηγικών Μελετών. (2017). «*Ανατολική Μεσόγειος Παρόν και Μέλλον*». Αθήνα: Παπαδήμα.

Έλλης, Α. (2022). «*Η εμμονική αντιπαράθεση της Τουρκίας με την Ελλάδα*». Ανακτήθηκε από: Εφημερίδα Καθημερινή. <https://www.kathimerini.gr/opinion/561841414/i-emmoniki-antiparathesi-tis-toyrkias-me-tin-ellada/>

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. «*Επισκόπηση των κυρώσεων της ΕΕ κατά της Ρωσίας*». Ανακτήθηκε από: Ευρωπαϊκό Συμβούλιο <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/>

Ζαφειρόπουλος, Κ. (2015). «*Πως γίνεται μια επιστημονική εργασία*». Εκδόσεις Κριτική: Αθήνα.

Ηρακλείδης Α. (2020). «*Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειος 50+1 όψεις των ελληνοτουρκικών διενέξεων*». Αθήνα: Θεμέλιο.

Ηρακλείδης, Α. (2019). «*Διεθνείς σχέσεις: Θεωρητικές προσεγγίσεις στα σύγχρονα διεθνή προβλήματα*». Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρης.

Θεοδωρόπουλος, Β. (1990). «*Εξωτερική πολιτική, διπλωματία, διπλωμάτες*». Εκδόσεις Φυτράκης: Αθήνα.

Ινσέλ, Α. (2017). «*Η νέα Τουρκία του Ερντογάν*». Αθήνα: Εκδόσεις Διάμετρος

Κεφαλά, Β. (2022). «Ο πόλεμος στην Ουκρανία, η ενεργειακή ασφάλεια και η Μέση Ανατολή». Ανακτήθηκε από: Η Εποχή <https://www.epohi.gr/article/42850/o-polemos-sthn-oukrania-h-energeiakh-asfaleia-kai-h-mesh-anatolh>

Κουσκουβέλης Η. (1997). « Λήψη Αποφάσεων Κρίση Διαπραγμάτευση». Αθήνα: Παπαζήση.

Κουσκουβέλης Η. (2007). « Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις». Αθήνα: Ποιότητα.

Κουσκουβέλης Η. (2015). « Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική». Αθήνα: Ποιότητα.

Κυπριακή Δημοκρατία, Υπουργείο Εξωτερικών. «Το Κυπριακό Πρόβλημα: Τουρκική στρατιωτική εισβολή και κατοχή». Ανακτήθηκε από: <https://mfa.gov.cy/el/turkish-military-invasion-and-occupation.html>

Κυρανούδη, Δ. (2019). «Γιατί η Τουρκία έχει εμπλακεί στη Λιβύη;». Ανακτήθηκε από: DW <https://www.dw.com/el/%CE%B3%CE%B9%CE%B1%CF%84%CE%AF-%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1-%CE%AD%CF%87%CE%B5%CE%B9-%CE%B5%CE%BC%CF%80%CE%BB%CE%B1%CE%BA%CE%B5%CE%AF-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CE%BB%CE%B9%CE%B2%CF%8D%CE%B7/a-49500284>

Λιάγγου, Χ. (2022). «Ρεβυθούσα: γεμίζει με LNG η πλωτή δεξαμενή». Ανακτήθηκε από: Η Καθημερινή. <https://www.kathimerini.gr/economy/562118641/revythoysa-gemizei-me-lng-i-ploti-dexameni/>

Μηνάγιας, Χ. (2019). «Τουρκία: Αναθεωρητισμός και Συγκρούσεις». Εκδόσεις Λειμών: Αθήνα.

Μπαλάσης, Π. (2020). «Ελληνοτουρκικές σχέσεις: Το χρονικό της αέναης κόντρας (Γ' μέρος)». Ανακτήθηκε από: Περιοδικό MaxMag.gr <https://www.maxmag.gr/afieromata/ellinotourkikes-scheseis3/>

Μπόση Μ. (2018). «Οι όψεις της διεθνούς ασφάλειας». Ποιότητα: Αθήνα.

Μυλωνόπουλος Δ. (2012). «Δίκαιο της Θάλασσας». Νομική Βιβλιοθήκη: Αθήνα.

Παπασωτηρίου, Χ. (2008). *«Η διεθνείς πολιτική στον 21ο αιώνα»*. Εκδόσεις Ποιότητα: Αθήνα.

Πρωτόπαπας, Γ. Ξ. (2013). *«Η ενεργειακή στρατηγική της Τουρκίας»*. Περιοδικό Άμυνα και Διπλωματία. Τεύχος 258.

Ροζάκης, Χ. (2021). *«Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις και το δίκαιο της Θάλασσας»*. Εκδόσεις Πόλις: Αθήνα.

Ρούκουνας, Ε. (2021). *«Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο»*. Νομική Βιβλιοθήκη: Αθήνα.

Σαρίογλου, Ε., Σαρίογλου, Κ. (2012). *«Πενήντα χρόνια από τα Σεπτεμβριανά: Κωνσταντινούπολη-Πριν-Τότε-Μετά»*. Ελληνικό Ίδρυμα Ιστορικών Μελετών: Αθήνα.

Στούκας, Μ. (2019). *«Ο επιτήδειος ουδέτερος: Η Τουρκία στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο»*. Ανακτήθηκε από: Πρώτο Θέμα <https://www.protothema.gr/stories/article/941734/o-epitideios-oudeteros-i-tourkia-ston-v-pagosmio-polemo/>

Στούκας, Μ. (2020). *«Η ελληνοτουρκική κρίση του 1987 και οι χειρισμοί του Ανδρέα Παπανδρέου»*. Ανακτήθηκε από: Πρώτο Θέμα <https://www.protothema.gr/stories/article/989850/i-ellinotourkiki-krisi-tou-1987-kai-oi-heirismo-i-tou-andrea-papandreou/>

Συρίγος Α. (2020). *«Ελληνοτουρκικές Σχέσεις»*. Αθήνα: Πατάκη.

Τζιάρρας Ζ. (2016). *«Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο Ιδεολογικές όψεις εξωτερικής πολιτικής»*. Αθήνα: Τουρίκη.

Τζιάρρας Ζ. (2020). *«Διεθνής Πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο»*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Το Βήμα. (2022). *«Συμφωνία Τουρκίας- Λιβύης για υδρογονάνθρακες- Η αντίδραση της Ελλάδας»*. Ανακτήθηκε από: Το Βήμα <https://www.tovima.gr/2022/10/03/world/symfonia-tourkias-livyis-gia-ydrogonanthrakes-i-antidراسi-tis-elladas/>

Τόμπρου Δ. (2021). *«Συστηματική γεωπολιτική ανάλυση»*. Αθήνα: Λείμων

Τσακίρης, Θ. (2018). «Ενεργειακή ασφάλεια και διεθνής πολιτική η γεωπολιτική του Μαύρου Χρυσού από την ανακάλυψη του πετρελαίου στη Μέση Ανατολή έως τη Σχιστολιθική Επανάσταση(1908-2018)». Εκδόσεις Παπαζήση: Αθήνα.

Τσιλιόπουλος, Ε. (2021). «Χτίζει συμμαχίες η Ελλάδα στον Κόλπο – Σε γεωπολιτική λαβίδα η Τουρκία». Ανακτήθηκε από: SLPress.gr.<https://slpress.gr/ethnika/chtizei-symmachies-i-ellada-ston-kolpo-se-geopolitiki-lavida-i-toyrkia/>

Υπουργείο Εξωτερικών. (2020). «Ενεργειακή Διπλωματία». Ελληνική Δημοκρατία.

Υπουργείο Εξωτερικών. «Διμερείς Σχέσεις Ελλάδας». Ανακτήθηκε από: Υπουργείο Εξωτερικών <https://www.mfa.gr/dimereis-sheseis-tis-ellados.html>

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας. (2019). «Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα». Ελληνική Δημοκρατία.

Φίλης Κ. (2017). «Πρόσφυγες, Ευρώπη, Ανασφάλεια». Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Χαροκόπος, Μ. (2020). «Ενεργειακή Διπλωματία». Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης & Αυτοδιοίκησης.

Χριστοφής Ν. (2022). «Η νέα Τουρκία του Ερντογάν». Αθήνα: Leader Book.

EnergyPress.gr (2022).«Στοιχεία ΔΕΣΦΑ για εισαγωγές αερίου: 60 φορτία LNG το εννιάμηνο στη Ρεβυθούσα - Αυξημένες κατά 27,5% οι εισροές από τον TAP - Εκτινάχθηκαν κατά 294% οι εξαγωγές». Ανακτήθηκε από: [https://energypress.gr/news/stoiheia-desfa-gia-eisagoges-aerioy-60-fortia-lng-enniamino-sti-revythoysa-ayximenes-kata-275](https://energypress.gr/news/stoiheia-desfa-gia-eisagoges-aerioy-60-fortia-lng-enniamino-sti-revythoysa-ayximenes-kata-275-oi-eisroes-apo-ton-tap-ektinaxthikan-kata-294-oi-ezagoges)

Institute Of Energy for South East Europe. «Η κάλυψη των Ενεργειακών Αναγκών της Τουρκίας και Περιφερειακές Επιπτώσεις». Ανακτήθηκε από: IENE.gr.
[https://www.iene.gr/articlefiles/costis%20stambolis%20\(loutraki\).pdf](https://www.iene.gr/articlefiles/costis%20stambolis%20(loutraki).pdf)

Μεταφρασμένη στην Ελληνική

Baylis, J., Smith, St., Owens, P. (2013). «Η παγκοσμιοποίηση της διεθνούς πολιτικής». Εκδότης Επίκεντρο: Αθήνα.

Cassese, A. (2012). Μετ. Σαριδάκης, Ι. «Διεθνές Δίκαιο». Εκδόσεις Gutenberg: Αθήνα.

Creswell W., Creswell D. (2021). Μετ. Βενετσάνου. «*Σχεδιασμός Έρευνας*». Αθήνα: Προπομπός.

Hale, W. (2016). Μετ. Βασιλάκη, Ρ., Σφυροέρα, Ν. Σ. «*Τουρκική Εξωτερική Πολιτική: 1774-2000*». Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

Morgenthau, H. (2018). Μετ. Κολιόπουλος. «*Η πολιτική μεταξύ των εθνών: ο αγώνας για ισχύ και ειρήνη*». Εκδόσεις Ποιότητα: Αθήνα.

Νταβούτογλου Α. (2010). Μετ. Ραπτόπουλος. «*Το στρατηγικό βάθος*». Αθήνα: Ποιότητα
Στεργίου Α., Ulusoy K., Blondheim M. (2019). Μετ. Καρανικολός. «*Σύγκρουση και Ενημερία Γεωπολιτική και Ενέργεια στην Ανατολική Μεσόγειο*». Αθήνα: Κλειδάριθμος.

Ξενόγλωσση

Aktürk, Ş. (2017). “*Turkey’s role in the Arab Spring and the Syrian Conflict*”. Turkish Policy Quarterly. 15(4).

Bayraktar, A. (2018). “*Energy Transition in Turkey*”. Turkish Policy Quarterly.

Benocci, B. (2018). “*A twenty-five year transition. The forms of power and the alleged crisis of the nation-state in the contemporary age*”. Universidad Externado de Colombia

Biroi, F. (2021). “*Turkey 2021: Energy Policy Review*”. Ανακτήθηκε από: International Energy Agency. https://iea.blob.core.windows.net/assets/cc499a7b-b72a-466c-88de-d792a9daff44/Turkey_2021_Energy_Policy_Review.pdf

Bloom, W. (1990). “*Personal Identity, National Identity and International Relations*” Cambridge University Press: Cambridge.

Castree, N., Kitchin, R., & Rogers, A. (2013). “*Geopolitics.*” *In A Dictionary of Human Geography*. Oxford University Press.

Dahl, A. R. (1957). “*The concept of power*”. *Behavioral Science*. Τομ. 2ος.

Enerdata.net. (2020). “*Greece Energy Information*”. Ανακτήθηκε από: <https://www.enerdata.net/estore/energy-market/greece/>

Energy Press.gr. (2022). “NECP officials at odds over future gas role in Greece”. Ανακτήθηκε από: <https://energypress.eu/necp-officials-at-odds-over-future-gas-role-in-greece/>

Erat, S., Telli, A., Murat Ozkendir, O., Demir, B. (2020). “Turkey’s energy transition from fossil-based to renewable up to 2030: milestones, challenges and opportunities”. Springer-Verlag GmbH: Germany.

Frankel, J. (1970). “National Interest”. Praeger Publishers: New York.

International Energy Agency, IEA.org. (2021). “Greece: Key energy statistics, 2020”. Ανακτήθηκε από: <https://www.iea.org/countries/greece>

International Energy Agency, IEA.org.IEA/IRENA Renewables Policies Database. (2022). “Greek National Energy and Climate Plan”. Ανακτήθηκε από: <https://www.iea.org/policies/12750-greek-national-energy-and-climate-plan>

International Energy Agency,IEA.org. (2017). “Energy Policies of IEA Countries: Greece 2017 Review”. Ανακτήθηκε από: <https://iea.blob.core.windows.net/assets/d34b4e20-d340-4563-822e-ae0cbe7e838b/EnergyPoliciesofIEACountriesGreeceReview2017.pdf>

International Energy Agency. (2022). “Türkiye”. Ανακτήθηκε από: IEA.org. <https://www.iea.org/countries/turkiye>

Kaplan, A. M. (2005). “System and Process in International Politics”.University of Oxford.

Liaggou, Chr. (2021). “Greece is heavily reliant on natural gas”. Ανακτήθηκε από: Ekathimerini.com. <https://www.ekathimerini.com/economy/1170328/greece-is-heavily-reliant-on-natural-gas/>

Liaggou, Chr. (2022). “Greece’s hydrogen strategy”. Ανακτήθηκε από: Ekathimerini.com. https://www.ekathimerini.com/economy/1196934/greeces-hydrogen-strategy/?fbclid=IwAR2V7i8fbuzsIx7d3_noFzHdjznHC4A9QEfqBYt-xkbAffAnrsu9Ud6o1A

Mariw G., Flouros F., Galariotis I. (2022). *“The Changing Security Landscape in South-Eastern Mediterranean: Assessing Turkey’s Strategies as a Rising Power”*. Ανακτήθηκε από: <https://www.tandfonline.com/loi/c;sb20>

Moirasgentis, S., Sarafidis, G., Georgopoulou, E. (2017). *“Long Term Plan for the Greek Energy System”*. NATIONAL OBSERVATORY OF ATHENS INSTITUTE for ENVIRONMENTAL RESEARCH and SUSTAINABLE DEVELOPMENT.

Musabay Baki, P. (2022). *“Turkic World Vision–2040: A Step Forward for the Resilience of Turkic Cooperation”*. PERCEPTIONS, Volume XXVII Number 1: 26-52.

Nicolson, H. (1950). *“Diplomacy”*. Oxford University Press: Oxford.

Novo, A. (2020). *“Insights from the Past: Thucydides on Great Power Competition”*. The Strategy Bridge. Ανακτήθηκε από: <https://thestrategybridge.org/the-bridge/2020/9/22/insights-from-the-past-thucydides-on-great-power-competition>

Nye, J. S. (2009). *“Get Smart: Combining Hard and Soft Power”*. Published By: Council on Foreign Relations.

Ozturk, S. &Ozturk, F. (2018). *“Forecasting Energy Consumption of Turkey by Arima Model”*. Journal of Asian Scientific Research. AESS Publications. 8(2): 52-60.

Pashakhanlou, A. H. (2009). *“Comparing and Contrasting Classical Realism and Neorealism”*. E-international relations. Ανακτήθηκε από: <https://www.e-ir.info/2009/07/23/comparing-and-contrasting-classical-realism-and-neo-realism/>

Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs. *“TÜRKİYE’S INTERNATIONAL ENERGY STRATEGY”*. Ανακτήθηκε από: Mfa.gov.tr. <https://www.mfa.gov.tr/turkeys-energy-strategy.en.mfa>

Republic of Turkiye. Ministry of Energy and Natural Resources. (2022). *“Electricity”*. *“Natural Gas”*, *“Wind”*, *“Solar”*, *“Nuclear”*. Ανακτήθηκε από: <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-nukleer-enerji-en>

Ritchie, H., Roser, M., Rosado, P. (2022). *“Energy”*. Ανακτήθηκε από: OurWorldInData.org.<https://ourworldindata.org/energy/country/turkey#what-share-of-the-population-have-access-to-electricity>

Stergiou, A. (2017). “Energy security in the Eastern Mediterranean”. International Journal of Global Energy Issues 40(5).

Watson, A. (1982). “Diplomacy: The Dialogue between States”. Mathuen: London.

Wilson, E. J. (2008). “Hard Power, Soft Power, Smart Power”. The Annals of the American Academy of Political and Social Science. Published By: Sage Publications, Inc.

Worldometers.info. “Greece Natural Gas”. Ανακτήθηκε από: <https://www.worldometers.info/gas/greece-natural-gas/>

Zambernardi, L. (2022). “The limits of power: Knowledge, ethics, and foreign policy in Hans J. Morgenthau’s international theory”. International Relations, 36(1).

Εικόνες

Εικόνα 2: Καθημερινή. (2020). Ανακτήθηκε από: <https://www.kathimerini.gr/politics/1093025/o-aggelos-syrigos-apanta-stis-erotiseis-toy-stefanoy-manoy-gia-ta-ellinotoyrkika/>

Εικόνα 3: Defence Point. (2022). Ανακτήθηκε από: <https://www.defence-point.gr/news/tria-kaka-senaria-meta-tin-toyrkolivyki-symfonia-i-nea-quot-machi-tis-kritis-quot>

Εικόνα 4: Καθημερινή. (2019). Ανακτήθηκε από: <https://www.kathimerini.gr/politics/1038835/synekmetalleyisi/>

Εικόνα 5: Καθημερινή. (2019). Ανακτήθηκε από: <https://www.kathimerini.gr/politics/1053827/i-galazia-patrida-ston-oie-apo-agkyra/>

Εικόνα 6: Τα Νέα. (2019). Ανακτήθηκε από: <https://www.tanea.gr/2019/06/25/economy/geotriseis-meta-to-2022-gia-ta-koitasmata-ydrogonanthrakon-tis-kritis/>

Εικόνα 7: Energy Press. (2022). Ανακτήθηκε από: <https://energypress.gr/news/desfa-perase-mprosta-Ing-stis-eisagoges-fysikoy-aerioy-sto-45-meridio-proto-examino-toy-2022>

Εικόνα 8: Τα Νέα. (2019). Ανακτήθηκε από: <https://www.tanea.gr/2018/10/22/politics/government/trypa-sto-aigaio-ti-simainei-i-epektasi-ton-xorikon-ydaton-ti-theloun-oi-tourkoi/>

Εικόνα 9: Παρατηρητήριο Ευρωμεσογειακής Ασφάλειας και Συνεργασίας. Ανακτήθηκε από: <https://www.euromedsec.gr/el/vivliothiki/item/29-yfalokripida>